

de lichte voorde

periodiek van de
vereniging voor oudheidkunde te lichtenvoorde

Ereboog ter gelegenheid van het 25 jarig regeringsjubileum
van H.M.Koningin Wilhelmina in 1923

No. 46
Juni 2002
ISSN: 0927-6688

Bij de afbeelding op de voorkant:

Ereboog ter gelegenheid van het 25 jarig regeringsjubileum van H.M.Koningin Wilhelmina in 1923. Volgens de aanbieder moet de foto gemaakt zijn in de Rentenierstraat. Echter is de locatie niet echt thuis te brengen, aangezien de Hervormde kerk niet rechts maar links op de foto staat. Ook in spiegelbeeld blijft de locatie twijfelachtig.

De personen op de foto waren echter wel woonachtig in de Rentenierstraat. We hebben er enkele kunnen achterhalen. Uiterst links Lowie Hulshof, daarnaast postbode Hyinink, vierde van links Tinus Paashuis. Dan midden op de foto oude vrouw met knipmuts vroedvrouw Bieteman Elferink. Achter haar man met pet Tone Wolf, jarenlang penningmeester van Longa '30. Rechts van Bieteman Elferink Marietje (Zus) Sterenborg, met daarnaast haar moeder mevr. Sterenborg-Brouwer. Ten slotte geheel rechts veldwachter Feike Hoekstra, met naast hem Jan te Winkel.

Mocht iemand meer personen hebben herkend of misschien weten waar de foto is genomen, neemt u dan contact op met de redactie.

“De Lichte Voorde” is een halfjaarlijkse uitgave van de Vereniging voor Oudheidkunde te Lichtenvoorde. De vereniging stelt zich ten doel het onderzoek naar de geschiedenis van onze gemeente in de breedste zin van het woord te stimuleren en te bevorderen.

De redactie van “De Lichte Voorde” bestaat uit:

N.J.M. Adema Mzn, B.H.W. van Lochem en G.A.Th.M. Nijs

Inhoud

Voorwoord van de redactie	Blz. 3
Eeuwenoude familienamen in Lichtenvoorde	Blz. 4
Veldwachtersperikelen in Lichtenvoorde 1890-1919	Blz. 5
Bernardus Johannes Hulshof	Blz.17
Verzetsman Hendrikus (Hendrik) Johannes Antonius Leemreize	Blz. 20
Ollieboll'n bakken	Blz. 42
Dialezing door de heer J. Teeuwen	Blz. 43
Dialezing 125 jaar Hulshof leer	Blz. 44
Excursie Ootmarsun	Blz. 45
Foto-expositie en diavoorstelling Harreveld	Blz. 47
Uit de oude doos	Blz. 49
Snippers uit de Geldersche Bode	Blz. 55
Verkoop periodieken en getranscribeerde werken	Blz. 56
Ledenmutaties in 2001	Blz. 57
Aanwinsten in 2001	Blz. 58
Ons "zoekplaatje"	Blz. 60

Voorwoord van de redactie

Het vorige nummer was uitsluitend gewijd aan het voetbal in de gemeente Lichtenvoorde. Er zijn leuke reacties op die periodiek binnengekomen. Het was de eerste maal in onze periodiek dat sport als geschiedenis werd beschreven. Misschien is het wel een goed idee om dit eens wat vaker te doen; er zijn natuurlijk nog veel meer sporten in Lichtenvoorde die de moeite waard zijn om te beschrijven. Weet u misschien iets meer van het ontstaan van de wandelsport of de gymnastiek sport in Lichtenvoorde, schroom dan niet om contact op te nemen met de redactie. Beter nog, klim zelf in de pen en leg die geschiedenis vast op papier!

Door het dikke themanummer was er geen ruimte voor verenigingsnieuws, verslagen van excursies en lezingen, aanwinsten, foto's, dia's en personalia. Deze zaken zullen nu wel aandacht krijgen. Ook de nieuwe aanwinsten in onze bibliotheek worden vermeld.

Op 20 maart van het vorige jaar hield de heer J. Teeuwen een dialezing over het oud-Achterhoekse landleven. Henny Bennink doet hier verslag van.

Verder kregen we van de heer J. Wijnen een artikel over oude familienamen in Lichtenvoorde. Zo komt de familie Rooks hier bijvoorbeeld al in 1553 voor. Wie weet staat uw naam er ook wel tussen.

Door Bennad van Elskat wordt ons een waar gebeurd verhaal verteld in het dialect.

Op 22 april 2001 werd er een excursie georganiseerd naar Ootmarsum. Van de rondleiding in dit Twentse stadje, waar de tijd lijkt te hebben stilgestaan, doet Henny Bennink ons verslag. In de serie Veldwachtersperikelen zijn we aan deel drie gekomen van 1889 tot 1919. Hierin wordt verteld hoe de veldwachters hun werk deden.

Van Henk Nijman, archivaris van de gemeente Lichtenvoorde, ontvingen wij een artikel over Bernardus Johannes Hulshof, burgemeester van onder andere Didam en Bergen op Zoom. Om even in de "Hulshof-sfeer" te blijven: Henk te Brake vertelt over de succesvolle dia-avond die op 14 oktober vorig jaar werd gehouden.

Henny Bennink heeft weer een prachtig verhaal over de oorlog aan ons overhandigd. Stond in nummer 44 het echtpaar Geurink centraal, dit maal wordt verzetsstrijder Hendrik Leemreize beschreven.

De dia-avond in Harreveld die gehouden werd op 3 februari 2002, werd door Antoon Driessen bekeken en beschreven.

Naast de bestaande vaste rubrieken heeft de redactie twee nieuwe vaste rubrieken aan de periodiek toegevoegd. Allereerst: *Uit de oude doos*. In deze rubriek laten wij een foto zien met daarbij een beschrijving van wie en wat er op de foto te zien is en waar en wanneer de foto is genomen. *Snippers uit de Geldersche Bode* is de andere nieuwe rubriek, waarin gekke, leuke en soms ook treurige berichten uit deze krant van de periode tussen 1895 en 1940.

Tot slot vindt u weer ons zoekplaatje waarin u wordt gevraagd wie de personen zijn op de foto.

Zoals u ziet: weer een rijk gevulde periodiek. Wij wensen u dan ook veel leesplezier.

Namens de redactie,
Benno van Lochem

Eeuwenoude familienamen in Lichtenvoorde

De hieronder genoemde, thans nog bestaande namen kwamen vier à vijf eeuwen geleden al in Lichtenvoorde en directe omgeving voor. Dit blijkt uit de rekeningen van het Ambt Lichtenvoorde. De rekeningen, die liepen van Pasen 1519 tot Pasen 1520 (dus één boekjaar), bevatten de volgende namen:

Avink (Johan Avinck en Engelbert Avijnck)	Pennings (Ghert Pennijnse)
Te Brake (Johan ther Braicke , Johan ther Braeck)	Raben (Albert Raeben)
Ten Brinke (Johan then Brijncke)	Rouwhorst (van der Rouwerhorst)
Bulsink (Wijlhem Bulsijnck)	Schoenmaker (Johan Schomeker)
Gierkink (Johan Gijrkijnck, Hendrixzonne)	Scheur (Henrick Schoers)
Ter Horst (Schulte ther Horst)	Schurink (Ghert Schurijnck)
Huinink (Bartholt Hunijnck)	Smeeck (Pauwell Schmijnck)
Knippenborg (Johan ther Knijppenboirch)	Wesselink (Henrick Wesselijnck)
Markerink (Johan Marckerijnck, Ghert Markerijnck)	Wolterink (Henrick Wolterdijnck)

Uit de rekeningen van 11 november 1553 tot 11 november 1555 (twee boekjaren) haalde ik de volgende familienamen:

Barmentlo (Gode Barmetlo)	Naberink (Gert Naberdinck)
Borgijnck (Johan Borscheijnck)	Te Roller (Johan ten Roller)
Donderwinkel (Bernt Donderwinckel)	Rooks (Roleff Roickes)
Te Dorsthorst (Dorshorst)	Schutte (Thonis Schutte)
Gosselink (Cornelis Goslickse)	Spieker (Derick Spicker)
Haverkamp (Gert Haverkamp)	Timmerman (Johan Tijmmerman)
Holkenborg (Deve te Holkenborch)	Te Veluwe (Henrick ter Velluwe)
Huiskes (Dirick Huskens)	Van Westendorp (Henrick ter Westendorp)
Kappers (Henrick Cappers)	Wevers (Hermen Weffers)
Karnebeek (Dericke van Kernebecke)	Wiggers (Gert Wichgers)
Krabben (Wessell Krabben)	Wieskamp (Thonis Wiskamp)
Leferink (Derick Lefferdinck)	

Uit het bovenstaande blijkt dat veel hedendaagse familienamen eeuwen geleden ook al in onze streek voorkwamen. Misschien kunt u er iets mee bij uw stamboomonderzoek.

Jos Wijnen

Bronnen:

Rekeningen van het Ambt Lichtenvoorde 1519-1520, 1553- 1555, Uitgave Stichting Stad en Heerlijkheid Borculo (transcriptie en bewerking: B.H.M. te Vaarwerk).

Veldwachtersperikelen in Lichtenvoorde 1890-1919

In dit derde deel van "Veldwachtersperikelen" behandelen wij de periode 1890-1919. Eerst blikken we nog even terug op deel 1 (nr. 40) en deel 2 (nr. 44). Deel 1 ging over onze eerste veldwachter in de periode van 1795 tot 1864. In de tijd van de Franse overheersing werd de politiemacht danig gereorganiseerd. Nederland kreeg een nationaal, op militaire leest geschoeid politieapparaat. Het bestond uit een *police generale* (rijkspolitie), een *police municipale* (stedelijke politie), een *police rurale des champêtres* (veldwachters) en *gardes forestières* (boswachters).

Na het vertrek van de Fransen in 1813 werd de politie in grote lijnen weer een zaak van het plaatselijk bestuur, net als voor 1795. De nieuwe gemeentewet van 1851 verdeelde de politiemacht in twee groepen: de *Gemeentepolitie* onder het gezag van de burgemeester en de *Rijkspolitie* onder de minister van Binnenlandse Zaken. Deze wet had ook gevolgen voor Lichtenvoorde: zo werd in 1854 naast veldwachter Gerrit Willem van Lochem een rijksveldwachter aangesteld in de persoon van Adolf Wilhelm Witte. Natuurlijk had dit ook te maken met de groei van Lichtenvoorde.

In deel 2 van deze serie, door de heer J. Oonk, werd de periode van 1865 tot 1889 besproken. Hierin stond de rijksveldwachter J.E.A. Oonk centraal. Tot zover onze terugblik.

In dit derde deel behandelen we o.a de veld- en rijksveldwachters: B. Halink (1882-1912), W.H. Tegelaers (1887-1893), C. Nipius (1893-1898), K. Kemper (1898-1917), G. Ligtenburg (1913-1924), Feike Hoekstra (1913-1945), en B. ter Haar 1917-1950).

De jaren net voor de eeuwwisseling waren roerige jaren. Nederland kende in die tijd een grote landbouwcrisis, maar ook werd er strijd geleverd in het toenmalige Nederlands-Indië. De onverwachte dood van Willem III bracht de 10-jarige Wilhelmina op de troon, terwijl haar moeder, Emma, regentes werd. Het is ook de tijd dat onze latere rijksveldwachter G.J. Ligtenburg in dienst treedt bij het Winterswijkse politiecursus. Een aanstelling die binnen het cursus nogal voor opschudding zorgde. Op 5 januari 1884 werd hij aangesteld als opvolger van G.J. Gijsbers. Ligtenburg had namelijk geen enkele politieopleiding genoten en was voor zijn aanstelling portier geweest bij de Nederlandsch-Westfaalsche Spoorwegen. Bij zijn benoeming kreeg hij een jaarsalaris van f. 400,-. Terwijl zijn collega's het met f 50,- minder moesten doen. Dit was natuurlijk onrechtvaardig ten opzichte van de rest, die dan ook de leiding verzocht hun jaarwedde gelijk te stellen met die van Ligtenburg. Dit verzoek werd echter pas op 9 april 1885 besproken in de raadsvergadering. Maar het bestuur besloot de jaarwedde niet te verhogen. Een loonsverhoging midden in een dienstjaar werd niet raadzaam geacht. Men kon alleen loonsverhoging krijgen bij een bijzondere onderscheiding. G.J. Ligtenburg had dus naar alle waarschijnlijkheid niet zo'n goede verhouding met zijn collega's. Dit blijkt ook wel uit het feit dat hij al op 1 november 1885 eervol werd ontslagen. Een veldwachter in Lichtenvoorde verdiende wel wat meer, daar hier al in 1881 de jaarwedde van een veldwachter op f 400,- lag. In 1887 komen we veldwachter Antony Rommers tegen. Hij was afkomstig uit Hoeven en woonachtig op het Jachthuis (Vragenderweg 59). De in 1838 geboren veldwachter heeft maar kort in Lichtenvoorde gediend. In 1888 verhuisde de familie naar Amersfoort. Uit dat jaar dateert het volgende verhaal dat door H. Bennink prachtig is beschreven in zijn boek 'Vragender, van verleden naar heden'.

De jongens van Boschker woonachtig op boerderij Vos aan de Vosdijk stonden in die dagen bekend als gehaaide stropers. Hun nachtelijke avonturen in het Vragender veld waren in het verleden regelmatig onderwerp van gesprek. De Boschkers waren bij machte om in de vroege ochtend beladen met klein wild ongezien huiswaarts te keren. Daar kon zelfs veldwachter Rommers en nadien zijn collega Teunis van Kampen niets aan veranderen. Sterker nog, laatstgenoemden waren nachten achtereen in de weer om een van de Boschker-jongens op heterdaad te betrappen. Al hun inspanningen ten spijt lukte dat nooit. Slechts een keer meende Rommers een goede vangst te hebben gedaan dat was op een koude vroege winterochtend in het jaar 1888. Jan Berend was met zijn broer Bernard de hele nacht actief geweest in het Vragender veld. De opbrengst was deze nacht een succes. Beiden droegen een met buit gevulde zak op de rug. Heel stil, zonder een woord met elkaar te wisselen, togen zij huiswaarts. Ter voorkoming van geluid zetten zij bij iedere stap heel voorzichtig hun klompen neer op de hard bevroren bodem. In het schijnsel van de maan zagen zij reeds het silhouet van hun huissteden. Opeens bleef Bernard staan. Nog net kon hij Jan Berend bij zijn jas vast houden. Verschrikt keek deze hem aan en vroeg fluisterend: "Waarom doe je dat?" Rommers" zei Bernard. Dit ene woord was voldoende voor Jan Berend. Geruisloos liepen ze een eind terug om te beraadslagen wat ze zouden gaan doen. "Luister Bernard, geef mij de zak met wild en loop dan in de richting van het huis. Als je in de omgeving van het huis bent, ga dan ergens tegen een boom staan plassen. Ondertussen moet je hard gaan hoesten, dan komt Rommers vanzelf bij je. Vertel hem dan tevens dat ik ook zo kom plassen. Als jij dan met hem aan de praat bent, gooi ik onhoorbaar de streuperije in de hilde". Bernard liep in de richting van de eerste boom op zijn erf en ging er hevig hoestend tegenaan staan. Na de eerste hoestbui stond Rommers al bij hem. "Zo Bernard," zei deze met een schorre stem van de kou, "eindelijk heb ik je op heterdaad betrapt. Waar heb je de stroperije gelaten?" "Mag tegengwoordig een mens niet meer tegen een boom staan?" vroeg Bernard quasi rustig aan Rommers. "Geen smoesjes Bernard, geef mij snel de zak met wild, ik heb geen zin om nog langer in de kou te staan". "Kijk maar vrij rond Rommers, ik heb geen zak bij me; maar zoek niet te lang want ik krijg het ook koud". Rommers ging op onderzoek uit in de tuin van de Boschkers. Na enige tijd liep hij weer naar Bernard, keek hem vervolgens wantrouwend aan en vroeg hem: "Waarom ben je al zo vroeg op?" "Dat is een goeie vraag, Rommers," antwoordde Bernard, die z'n binnenpretjes amper kon bedwingen. "Kijk het zit zo: vanwege de strenge vorst is de inhoud van het huusken bevroren. Daarom moeten de kerels naar buiten, want je kunt de vrouwleu met dit weer niet op de hoeken laten zitten? Maar als je het goed vindt ga ik naar binnen. Het is mij buiten te koud. Trouwens, mijn broer Jan Berend komt mij zo aflossen, hij heeft ook hele hoge nood". Rommers wist niet meer hoe hij het had. Werd hij door Boschker voor de gek gehouden of sprak de man de waarheid? Dat laatste kon hij zich niet voorstellen. Op dat moment verscheen Jan Berend. Luid geeuwend ging hij niet ver van Rommers en zijn broer tegen een boom staan. In het heldere maanlicht waren zijn verwarde haren duidelijk zichtbaar. Onder zijn oude versleten colbert, stak een lange Jaeger-onderbroek. Onzeker liep Rommers naar Jan Berend. "Huusken bevroren, niet?" merkte hij sarcastisch op. "En dat is nog niet alles, Rommers", diende Jan Berend de totaal verkleumde veldwachter van repliek, "Ik heb ook nog raar gedroomd, het leek wel een nachtmerrie. Ik droomde dat ik tijdens het stropen door een veldwachter werd betrapt. Verschrikkelijk wat een droom". Rommers, de vertwijfeling nabij, zag in dat verder praten een zinloze bezigheid was. Onder het mompelen van enige onverstaanbare woorden draaide hij zich schielijk om en liep weg, gniffelend nagestaard door de twee Boschkers.

Tussen 1893 en 1898 vinden we veldwachter Cornelis Nipius als gemeenteveldwachter in Lichtenvoorde. Het volgende proces-verbaal is door hem opgemaakt.

Op 14-3-1894 des namiddags omstreeks 1 uur verscheen voor mij Antoni Wolterink oud 31 jaar van beroep schoenmaker met de klacht dat Herman Bouhuis oud 31 jaar van beroep koopman woonachtig te Dinxperlo hem Antoni Wolterink op de bovenvermelde datum te huize van de weduwe H. van Lochem van beroep koffie-huishoudster wonend op No. 58 hem in het aangezicht had gespuigd. De getuigen bij dit gebeuren waren Derk Jan Slotboom 40 jaar, metselaar, Bernard van Lochem 28 jaar schilder beide uit Lichtenvoorde en Gerrit Luimus 39 jaar koopman te Varsseveld. De genoemde getuigen verklaren allen te hebben gezien dat Herman Bouhuis, Antoni Wolterink hem een klap in het aangezicht had gegeven. Bernard van Lochem verklaart alleen dat ook Antoni een slag in het aangezicht van Herman Bouhuis had gegeven. Alleen wel nadat Herman hem in het aangezicht had gespuigd.

Ondertekend C. Nipius.

Nog een proces-verbaal uit die tijd. Dit is opgesteld door rijksveldwachter Hendrik Jan Mensink.

Op 15-8-1898 's avonds om half acht verklaarden Hendrik Jan Mensink rijksveldwachter en Teunis van Kampen, jachtopziender beiden woonachtig te Lichtenvoorde dat zij in de buurtschap Vragender Hermanus van Lochem 32 jaar van beroep koopman en Arnoldus Everhardus Nieuwenhuis oud 40 jaar van beroep klompenmaker bezig hadden gezien bij het vissen met een schepnet in het water van de vijver toebehorend aan Jan Kroezen, welk water in verbinding staat met de Rentinkbeek. Doordat de genoemde van Lochem en Nieuwenhuis noch in het bezit waren van een visakte noch van een schriftelijke toestemming van de eigenaar hebben wij Mensink en van Kampen hen beboet met 3 gulden.

Van Kampen volgde Antony Rommers in Vragender op als jachtopziener. Hij was eveneens woonachtig op het Jachthuis. De op 15-7-1852 te Rheden geboren van Kampen was een kleurrijk figuur. Hij nam het niet zo nauw met de veldwachtersethiek. Hij schoot als ambtenaar in functie al het eetbare wild neer dat voor de loop van zijn geweer verscheen. Mensen in de directe omgeving van Teunis van Kampen getuigen zelfs dat in huize Van Kampen geen dag voorbij ging of er werd wel een haas, konijn, patrijs of fazant opgediend. Dat was ook wel nodig, want het gezin telde elf kinderen. Het bovenstaande proces-verbaal is in dit licht natuurlijk onrechtvaardig. De schijnheilige van Kampen die de twee betrapte op illegaal vissen was zelf niets beter. Sterker nog: waarschijnlijk heeft hij de in beslag genomen waren voor eigen consumptie gebruikt.

Van Kampen had een "kleine" zwakheid: een groot gedeelte van zijn traktement werd in alcoholica omgezet. Hierdoor verzuimde hij het schoolgeld voor zijn talrijke kinderen te betalen. Nadat het gemeentebestuur Van Kampen er diverse keren aan had herinnerd dat de achterstand te hoog was opgelopen, schreef de sluwe Teunis berouwvol een verzoekschrift aan de gemeenteraad van Lichtenvoorde om vrijstelling tot het betalen van schoolgeld, ook het achterstallige. De gemeenteraad voelde er niet veel voor. De voor advies ingeschakelde schoolopziener van het arrondissement Groenlo schatte de situatie heel anders in. Hij kende de familie Van Kampen nog van eerdere huisbezoeken. Daarom stelde hij de gemeenteraad voor om Van Kampen met terugwerkende kracht vrij te stellen van alle betalingen. Als reden voerde hij aan dat deze persoon bij een gerechtelijke vervolging wegens armoede waarschijnlijk toch

vrijgesproken zou worden. Na enig overleg ging de raad van Lichtenvoorde tenslotte mokkend met Teunis' verzoek akkoord. Waarschijnlijk heeft de kwestie hem wel zijn baan als jachttopziener in Vragender gekost, aangezien hij op 17-11-1903 verhuist naar Lichtenvoorde, waar hij als fabrieksarbeider wordt ingeschreven.

Rond 1900 kende Lichtenvoorde twee veldwachters: B. Halink en K. Kemper. De eerste verdiende f.425,- per jaar. Kemper kreeg f. 375,- maar had wel gratis inwoning in de veldwachterswoning onder het gemeentehuis.

Op de foto het gemeentehuis rond 1900, zoals het gebouwd werd in 1880 op de Burger Esch aan de Keistraat. Voor de prijs van f. 2200,- werd het stuk grond van acht are gekocht van A.A.M. ten Bosch. Het hekwerk op de voorgrond is van de familie Ten Bosch die hier in de villa Sylva woonachtig was. Onder het gemeentehuis was de woning voor de veldwachter, in 1900 bewoond door het gezin van gemeenteveldwachter Kasper Kemper.

De kermis was ook in die tijd al voor de Lichtenvoordse gemeenschap een verademing. Dagen van plezier en vertier stonden alom bekend als dagen waar de drank rijkelijk vloeide. Dat blijkt ook uit dit proces-verbaal van Kemper en Halink.

Tijdens de kermisdagen in 1901 hadden enige verstoringen van de openbare orde plaats, tengevolge van ener door de burgemeester aan de politie gegeven last om het sluitingsuur der herbergen om 10.00 uur 's avonds stipt in acht te nemen. Een grote menigte verzamelde zich omstreeks half elf uur op het marktplein, oproerige liederen zingende enz.

Verschillende personen trachtten met geweld toegang te verkrijgen tot de woning van de heer Westerman (herbergier), toen dit niet gelukte werd nog ene ruit van deze inrichting stuk gegooid. Ter voorkoming van grote wanordelijkheden, maakte de politie bijgestaan door twee manschappen der marechaussee uit Winterswijk na de vereiste waarschuwingen gebruik van de sabel en dreef de menigte met geweld uit een. Ongelukken kwamen hierbij niet voor. Langzamerhand keerde de rust terug. Te omstreeks half een in de nacht was de orde hersteld en bleef het rustig. Wegens belediging en verzet tegen de politie werden tegen de acht personen proces verbaal opgemaakt.

Ondergetekenden K. Kemper en B. Halink.

In 1908 krijgen de twee veldwachters versterking van G.J. Ligtenbarg die in Lichtenvoorde als rijksveldwachter werd geplaatst. We maakten al kennis met hem in het begin van dit verhaal. Het hieronder afgedrukte proces-verbaal werd door hem opgesteld.

Den tienden Juli 1900 en acht. des. namiddags. een
half acht. ure. bevond ik, ondergeteekende. Gerhard Lig-
tenbarg, brigadier titular der Rijksveldwacht, wonende
Lichtenvoorde mij op surveillancie te ~~te~~ in de kom-
van die gemeente en zag, dat de jeugdige persoon J.
Johannes Bernardus van Lochem, geboren te Licht-
voorde den 10de April 1893, schildersbedrijg en
wonnende woon van Wilhelm van Lochem, schilt-
wonnende te Lichtenvoorde, nog bezig was met het ve-
richten van arbeid in eene woning, staande in de kom-
der gemeente Lichtenvoorde, en wel door eenig houtwerk,
te bestrijken met verf en deze arbeid voortzette tot een
acht. ure, terwijl zijn genoemde vader aldaar weerkra-
was.

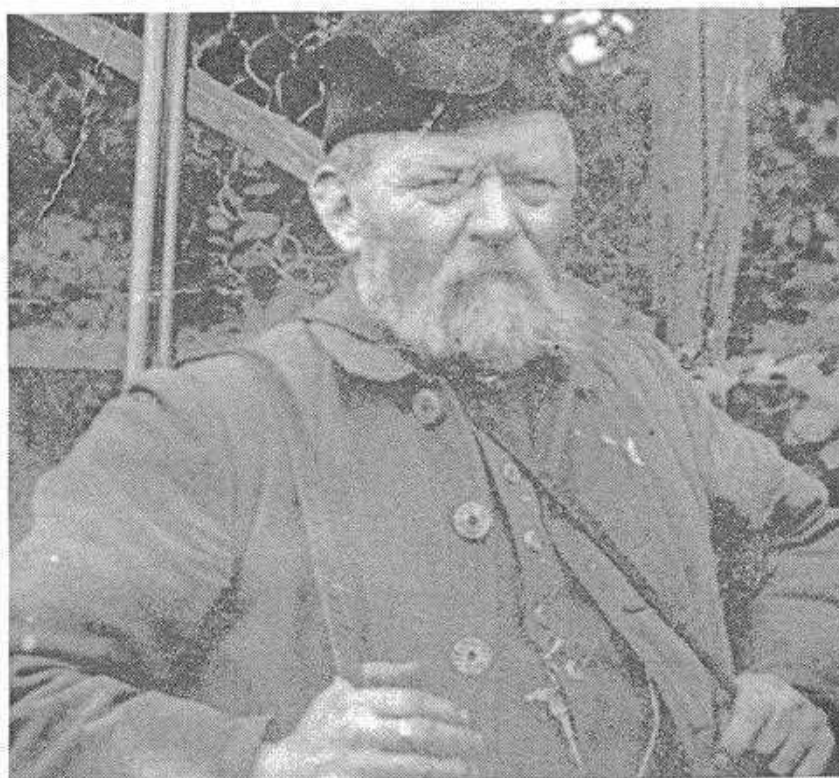
Deswege gevraagd, verklaarde genoemde Wilhem v.
Lochem, geboren te Lichtenvoorde den 10de Januari
1868, schilder te Lichtenvoorde mij, dat hij zijn zoo-
genemde arbeid had gelast en bekende, dat hij van
municipal vergunning of toestemming had om zijn
zoon na zeven ure, voor het schildersbedrijf nog arb-
te doen verrichten en gaf vervolgens nog eenige meer
ingezaste antwoorden. Ik heb hem met zijde overbre-
in kennis gesteld en opgemaakt dit Proces-verbaal of
eed, bij den aanvang mijner bediening afgelegd, en ge-
teekend te Lichtenvoorde den elfden Juli 1900 in etc.

(Get.) G. Ligtenbarg.

Proces-verbaal uit 1900, waarin Willem van Lochem wordt beklaagd over het feit dat hij zijn minderjarige zoon, Bernardus van Lochem, zou laten werken.

In 1910 kent Lichtenvoorde een jachtopziener in de persoon van Johannes Hendrikus Hahné. Samen met zijn vrouw Maria Cecilia Pietersen betreft hij in 1910 het huis Jagerslust aan de Vragenderweg.

Hij werd op 12 oktober 1873 in Groenlo als zoon van een groenteboer en visboer geboren. Zijn eigenzinnigheid, gepaard gaande met een strak uiterlijk, vergemakkelijkt zijn beroep. Feitelijk was hij geboren voor dit vak. In Vragender stond hij beter bekend als "den olden hane". Het beroep jachtopziener heeft hij zijn gehele leven bekleed en zodoende groeide hij uit tot een markant figuur in de gemeenschap. Naast deze functie was hij ook onbezoldigd rijksveldwachter. In zijn vrije tijd was den olden Hahné een hartstochtelijk jager en visser. Tot op zeer hoge leeftijd was hij vrijwel dagelijks te vinden in de velden of aan de Groenlose grachten.

Johannes Hendrikus Hahné

Voordat de familie Hahné in 1910 haar intrek nam in Jagerslust, verhuisde zij meerdere malen van woning. In 1905 verhuisde het gezin tijdelijk naar de boerderij Vos en dat ging als volgt:

De gehele inboedel werd op een oude boerenkar gesjord. Hortend en stotend waggelde de kar getrokken door een slome knol richting Vosdijk. De vier kinderen van Hahné die konden lopen, liepen achter de kar aan. Enkelen van hen hadden nog wat inboedel in de hand. De jongste, die nog niet kon lopen, zat kraaiend van de pret naast moeder op de kar. De laatste man in de optocht was "den olden Hane" zelf, compleet met zijn onafscheidelijke donderbusse, die hij in dit geval niet gebruikte om zijn voor zich lopende kroost aan te sporen, doch enkel omdat hij dit wapen altijd bij zich had.

Men kan uit deze anekdote wel opmaken hoe gedreven hij was als jachtopziener. Het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog kwam ook in Nederland hard aan. Dat de

gebeurtenissen in Sarajevo (de moord op de aartshertog van Oostenrijk) tot een oorlog zouden leiden tussen alle grote mogendheden van Europa, had niemand vermoed. Aan de ene zijde stonden Duitsland, Oostenrijk, Hongarije en een klein deel van Italië, aan de andere kant Frankrijk, België, Rusland en Engeland. Nederland bleef neutraal, hoewel ons land op 31 juli wel tot mobilisatie overging.

In totaal werden 200.000 man opgeroepen om zich zo snel mogelijk bij de opkomstcentra te melden. Door deze neutraliteit raakte Nederland steeds meer in een isolement. De prijsverschillen van een aantal artikelen aan deze en gene zijde van de grens waren zodanig, dat de verleiding om daarvan te profiteren voor een aantal grensbewoners groot was. Langs de gehele Nederlandse grens kwam dus een strengere grensbewaking. Er werd zelfs een nieuwe wet aangenomen die prijsopdrijving zou moeten voorkomen.

Met name onze veldwachters uit die periode: F. Hoekstra, K. Kemper, G.J. Ligtenbarg en later ook B. ter Haar, kregen steeds meer te maken met stropers en smokkelaars. Dit blijkt onder andere op 21 augustus 1916, als door rijksveldwachter H.L. Gerritsen een fietser wordt aangehouden op de Aaltenseweg. Deze is in bezit van 16 kg vet. De waar wordt door hem in beslag genomen.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog was de grens met Duitsland hermetisch afgesloten. Nederland hield angstvallig vast aan neutraliteit. In Dinxperlo en Süderwick liep de grens dwars door beide plaatsen die eigenlijk bij elkaar hoorden. Het contact tussen de Nederlandse en Duitse grensbewaking was zeker niet vijandig. De douaniers gingen gewoon met elkaar op de foto zoals hier te zien is.

Maar er was nog een zaak waar de heren druk mee waren. Er gold in Nederland een bepaling dat troepen of militairen die behoorden tot de oorlogvoerende landen en uitgerust waren om oorlog te voeren, komende binnen onze landsgrenzen, onmiddellijk ontwapend dienden te worden om vervolgens tot het einde van de oorlog in hechtenis te blijven. Voor deserteurs en krijgsgevangenen gold deze regel niet. Zij hadden immers geen enkele militaire status meer. Zij

behoorden te worden vrijgelaten. Voor onze veldwachters een moeilijke taak die nog ingewikkelder werd door de soms vreemde taal. In de periode van 1914 tot 1919 werd er verschillende malen melding van gemaakt in hun politiedagboek. De meest spraakmakende melding was die van 26-10-1915. Het proces-verbaal luidt als volgt:

In den avond van woensdag den 27 oktober 1900 en vijftien, ten omstreeks 7 uur kwam landbouwer Jan Wolters geboren te Lichtenvoorde 14 september 1880, wonende te Zieuwent op de Heideweert bij mijn woning met de mededeling dat hij de nabijheid van zijn woning in het veld, drie onbekende manspersonen, na zijn mening bedelaars had aangetroffen. Onmiddellijk heb ik Feike Hoekstra, gemeenteveldwachter en tevens onbezoldigd rijksveldwachter mij met den jachttopziener Johannes Martinus Terburg tevens onbezoldigd rijksveldwachter naar de plek begeven. Ter plaatse gekomen zagen wij dat aldaar drie ons onbekende manspersonen om een brandend vuurtje lagen enige oude zakken als bed gebruikende. Door ons aangesproken vernamen wij dat het vreemdelingen waren en vermoedden direct dat het Franse of Russische Militairen waren, omdat een van hun bij onze komst gelijk een militaire houding aannam. Zij vertelden ons dat zij in Duitsland hadden gewerkt en nu werk in Nederland zochten. Door ons verbalisanten werd hun beduid dat zij ons moesten volgen, waaraan zij bereidwillig voldeden. Vervolgens hebben wij hen voor geleid aan den burgemeester van Lichtenvoorde. Aan den heer Burgemeester deelden zij mede, dat zij Franse militairen waren en dat zij uit het gevangenkamp te Meschede Westfalen Duitsland waren ontvlucht. Op last van de burgemeester werden de bedoelde personen bij den bakker Knippenborg te Lichtenvoorde onthaald op boterham met worst koffie en melk. Na afloop werden zij onder verhoor van den burgemeester onderworpen. Waarbij zij het volgende verklaarden. De eerste, genaamd Jozef Rouzoud chef de bureau van een handelshuis te Buenos Ayres Argentinië, geboren te Prades dep Ariege Frankrijk, oud 31 jaar en gehuwd. Op 16 februari 1915 krijgsgevangen gemaakt door de Duitsers in de Argonne. Behorende tot het 20ste regiment infanterie 4de compagnie.

De tweede genaamd Emmanuel Nicoulaud slotenmaker te Arras nabij Calais Frankrijk. Geboren te Parijs op 17 november 1887 gehuwd en eveneens op 16 februari 1915 krijgsgevangen gemaakt door de Duitsers in de Argonne, behorende tot het 33ste regiment infanterie 32ste compagnie.

De derde was Louis Lamicault korenmolenaar te Luynens Frankrijk geboren aldaar op 6 augustus 1895 ongehuwd. Op 16 februari 1915 krijgsgevangen gemaakt door de Duitsers in de Argonne behorende tot het 8ste regiment koloniale troepen 1ste compagnie.

Vermelde personen verklaarden mij dat zij 16 dagen over hunne ontvluchting uit het gevangenkamp hadden gedaan; des nachts reizen en op den 26 oktober 1915 de spoorlijn nabij den overweg bij het station Lichtenvoorde Groenlo passeerden en daar voor het eerst bemerkten dat zij op Hollands grondgebied waren. In de nacht van 26/27 oktober te half twee passeerden zij het gemeentehuis van Lichtenvoorde en verbleven dien nacht in het veld van de buurtschap Zieuwent. Om vervolgens ook daar den gehele dag in het veld te verblijven. Waar na zij in den avond werden ontdekt door veldwachter F. Hoekstra en jachttopziener J.M. Terburg. Om vervolgens door mij burgemeester A.J. van de Laar te worden verhoord.

Na verhoor zijn de genoemde personen op last van de burgemeester die zelfde avond nog met veldwachter Hoeksta per tram naar Groenlo gebracht, waar zij werden overgeleverd aan de Militaire Commandant aldaar. Vervolgens werden zij de volgende dag overgebracht naar het Franse consulaat in Rotterdam. Ook de Geldersche Bode maakte melding van deze aanhouding. Op 30 oktober 1915 werd er een heel artikel aan het voorval gewijd. Maar ook kleinere gevallen bleven niet onopgemerkt voor de lokale krant, zoals op 15 juni 1916.

In het kippenhok van den landbouwer J. te Lievelede werden dinsdagmiddag 2 Russische krijgsgevangenen ontdekt, ontvlucht uit Duistland. De stakkers meenden nog op Duitsch grondgebied te zijn en hadden deze vreemde verblijfplaats uitgezocht, om te schuilen voor den stroomenden regen. Ze waren uitgehongerd. Na een versterkend maal werden ze ter beschikking gesteld van den commandant te Groenlo.

Op 19 september 1916 trof landbouwer A.J. Deunk te Vragender drie zwervende Russen aan. Nadat de heren bij hem een stevige maaltijd hadden gehad, werd veldwachter Kemper er bij gehaald. Deze nam het drietal mee naar de burgemeester, alwaar zij naam en herkomst moesten vertellen. De eerste was Fröl Sawelew van het 5de regiment te Nikolsk. De tweede was Andrei Kolisnikow van het 169ste regiment te Wilna. De laatste was Wasili Saloew van het 6de regiment te Moskow. Een paar dagen later, op 21 september 1916, werd wederom in Vragender een Russische krijgsgevangene gevonden, dit maal bij de familie T.J. Berendsen. Het blijkt Jozef Pirsoul, oud 28 jaar en geboren in Wlawa, te zijn. Hij was het gevangenkamp Martin in Duistland ontvlucht.

Telkens als er krijgsgevangenen werden gevonden, werden zij door de vinder warm onthaald: ze kregen warme kleding en een stevige maaltijd. Ondanks de vreemde taal en waarschijnlijk het onverzorgde uiterlijk, werden deze vreemdelingen door de bevolking van Lichtenvoorde goed verzorgd. Wat zal dat een rare ervaring zijn geweest voor de mensen in die tijd: zich verstaanbaar te moeten maken aan een totaal vreemde!

In de periode tussen oktober 1915 en september 1919 kwam het regelmatig voor, dat er krijgsgevangenen in de gemeente Lichtenvoorde werden opgepakt. Voor allen gold dezelfde procedure: proces-verbaal, verhoor, naar de militaire commandant in Groenlo en ten slotte naar het consulaat van het land waar de gevangene vandaan kwam.

Hieronder volgt een overzicht van de aanhoudingen.

datum	plaats arrest	land van herkomst	aantal	gevangenkamp
16-10-1915	Zieuwent	Frankrijk krijgsgevangen	3	Westfalen
15-06-1916	Lievelede	Rusland krijgsgevangen	2	
22-08-1916	Vragender	Rusland krijgsgevangen	2	Xanten
19-09-1916	Vragender	Rusland krijgsgevangen	3	onbekend
21-09-1916	Vragender	Rusland krijgsgevangen	1	Martin
09-10-1916	Lichtenvoorde	Frankrijk krijgsgevangen	3	Kassel
22-11-1916	Lichtenvoorde	Duitsland deserteur	4	
06-06-1917	Zieuwent	Frankrijk krijgsgevangen	1	Westfallen
23-06-1917	Harreveld	Rusland krijgsgevangen	1	Worms
18-11-1917	Lichtenvoorde	België krijgsgevangen	1	
17-06-1918	Zieuwent	België krijgsgevangen	2	

Maar niet alleen krijgsgevangenen waren in 1916 een zaak voor de veldwachter. In het politiedagboek vinden we ook andere vermeldenswaardige berichten, zoals het ongeluk in Vragender op 1 mei van dat jaar. B.F. Lefering, schilder te Lichtenvoorde, kwam met zijn fiets in botsing met een auto en werd enige meters meegesleurd. Daarbij liep de heer Lefering enkele kneuzingen op, maar verder viel het mee. Door rijksveldwachter G. Ligtenbarg en hulpcommies H.L. Gerritsen werden op de middag van 27 augustus 1916 onder Aalten zekere L. Lammers en Th.F. te Brinke aangehouden. Het tweetal bleek in het bezit te zijn van een koe, zonder dat zij de benodigde papieren hadden. De koe werd in beslag genomen.

In 1918 werden in Lichtenvoorde 140 processen-verbaal opgemaakt, waarvan 7

jachtovertredingen, 1 overtreding van de visserijwet, 8 openbare dronkenschappen en 124 andere misdrijven.

Op 31 december 1917 telde Lichtenvoorde 5672 inwoners. In 1918 werden er 26 huwelijken voltrokken. In 1918 werden 87 mannen en 94 vrouwen geboren en vestigden zich hier 159 mannen en 156 vrouwen. In 1918 overleden 62 mannen en 51 vrouwen. Er vertrokken 157 personen. De bevolking groeide dus met 27 mannen en 62 vrouwen. Op 31 december 1918 bedroeg de bevolking van Lichtenvoorde 3043 mannen en 2718 vrouwen, totaal 5761 personen.

Een van de weinige foto's die ons doen herinneren aan de Eerste Wereldoorlog: een ereboog ter gelegenheid van de 1-jarige vrede in 1919. De boog is gemaakt door bewoners van de Rapenburgsestraat. Personen op de foto zijn bij de redactie onbekend. Het feestcomité bestond uit J.H. Weijnenborg, H. Sterenborg, H. Hulshof-Schouten, F. Buijnink, R. Buijnink, H.G. Olthof, H.W. Jaarstveld en J. Hulshof-Peters.

Tot slot volgt hier de lijst van gemeente- en rijksveldwachters die in Lichtenvoorde werkzaam waren, voorzover ze bij ons bekend zijn.

Hermanus van Lochem, gemeenteveldwachter van 31 maart 1812 tot 1825, geboren te Lichtenvoorde op 8-10-1769, NH, gehuwd met Aleida Carstein en Aleida Winkelhorst. Uit deze twee huwelijken kwamen 16 kinderen. Hermanus overleed op 27-8-1827

Gerrit Willem van Lochem, gemeenteveldwachter van 1825 tot 23-8-1865, geboren in Lichtenvoorde op 15-3-1797, NH, gehuwd met Grada Heusinkveld en Grada Straks. Uit het tweede huwelijk kwamen 6 kinderen.

Gerhardus Hermanus van Lochem, tijdelijk vervangend gemeenteveldwachter van 23-8-1865 tot 1866, NH, getrouwd met Grada Wildenbeest en Berendina Wevers. Uit deze twee huwelijken kwamen 5 kinderen. Ook hij woonde op het oude huis aan de Aaltenseweg (thans de Fixet).

Adolf Wilhelm Witte, jachtopziener, door zijn dienstijver bevorderd tot rijksveldwachter in 1854, welke taak hij tot zijn dood in 1882 vervulde, woonachtig aan de grindweg naar Aalten. Zijn buurman was Gerrit Willem van Lochem, gemeenteveldwachter. Hij was gehuwd met Helena Jansen en had 5 kinderen. Hij werd geboren in 1809.

Johannes Diderichs, gemeenteveldwachter van 1866 tot 11 juli 1887, geboren op 31-8-1826 in Den Bosch, woonachtig in de Broekboomstraat, R.-K, gehuwd met Josephina Teeuwen. Het echtpaar had 5 kinderen.

Johannes Everardus Antonius Oonk, rijksveldwachter van 1 februari 1865 tot 7 december 1870 en vanaf 1882 tot 1889, geboren op 14-8-1827 te Groenlo, NH, gehuwd met Johanna Helena Wevers. Het gezin kreeg 8 kinderen.

Bernardus Halink, gemeenteveldwachter van 1882 tot zijn overlijden op 18 sept. 1912. R.-K, getrouwd met Grada Maria Weyenburg. Voor 1882 was hij landbouwer in Lieveelde en tot 1890 ook daar woonachtig.

Antony Rommers, veldwachter van 4-7-1887 tot 17-4-1888, geboren op 31-12-1838 in Den Hoeven, woonachtig op het Jachthuis in Vragender, R.-K, gehuwd met Alijda Maassen. Hij had 4 kinderen. Op 17-4-1888 vertrok het gezin naar Amersfoort, de geboorteplaats van Alijda.

Wilhelmus Hubertus Tegelaers, gemeenteveldwachter van 11-7-1887 tot 19-12-1893, geboren op 6-4-1855 in Stramproy Limburg, R.-K, getrouwd met Maria Hubertina Ariaans. Ze hadden 6 kinderen. Het gezin was woonachtig in het veldwachtershuis onder het gemeentehuis. Op 4-12-1893 werd hij benoemd tot rijksveldwachter in Dodewaard.

Teunis van Kampen, jachtopziener en rijksveldwachter van 4-9-1888 tot 17-11-1903, geboren op 15-7-1852 te Rheden, kwam van Arnhem, NH, getrouwd met Dina Boerman; het gezin telde 11 kinderen. Op 17-11-1903 verhuist het gezin naar Lichtenvoorde.

Cornelis Nipius, gemeenteveldwachter van 19 december 1893 tot 1898, geboren op 27-11-1859 te Zutphen. Op 4-1-1894 betrok hij de veldwachterswoning samen met zijn vrouw Petertje van Enk en 1 kind. Het gezin was NH. Hij bekleedde zijn functie tot 22-9-1898 waarna het gezin (3 kinderen) naar Vorden vertrok.

Hendrik Willem Lemson, rijksveldwachter van 6-6-1889 tot 11-2-1893, geboren op 4-4-1851 te Genderingen, voordien werkzaam in Eibergen, NH, gehuwd met Emma Frederika Stumpf, had 3 kinderen en vertrok op 11-2-1893 naar Olst.

Hendrik Jan Mensink, rijksveldwachter van 1893 tot 1903, geboren op 26-1-1852 te

Borculo, kwam met vrouw en 2 kinderen op 11-2-1893 van Olst naar Lichtenvoorde, NH, woonachtig in een diaconiehuisje aan de Aaltenseweg. Op 6-6-1903 vertrok het hele gezin (6 kinderen) naar Ermelo.

Martinus Elfrink, rijksveldwachter in Vragender van 15 januari 1905 tot 15 mei 1907, geboren op 21-9-1875 te Losser, gehuwd met Mechtilda Maria Janssen, 4 kinderen, na 1907 woonachtig in Lichtenvoorde, waar hij te boek stond als spoorwegaarbeider bij de GWSM.

Kasper Kemper, gemeenteveldwachter van 15 november 1898 tot 1 maart 1917, geboren op 22-11-1866 te Noordwolde, Friesland, R.-K, gehuwd met Ybeltje Adema, betrok op 30-11-1898 de veldwachterswoning met 3 kinderen. Tussen 7-5-1914 en 26-2-1917 woonde zijn schoonmoeder ook nog bij hem in (Aafke Tusch, weduwe van Gerrit Adema), op 12-3 1917 verlaat het gezin (4 kinderen) de woning en vertrekt naar Tongelre (N.-B).

Johannes Hendrikus Hahné, jachtopziener van 10-3-1904 tot aan zijn dood, geboren op 12 oktober 1873 te Groenlo, gehuwd met Maria Cecilia Pietersen. Het echtpaar kreeg negen kinderen waarvan Johan, Nico en Allie bekend werden wegens hun voetbal- en muzikalent. Johannes overleed na 1950.

Gerhard Ligtenbarg, rijksveldwachter in de periode 1903 tot 1924, geboren op 4-6-1854 te Ruurlo, gehuwd met Gesiena Christiena Grevink, kwam op 25-6-1903 met 4 kinderen van Holten, woonde tussen 1903 en 1906 op B76 en was volgens het bevolkingsregister rijksveldwachter titulair (d.w.z. met de laagste rang). Hij bleef de functie van rijksveldwachter bekleden tot zijn dood op 17-4-1924.

Feike Hoekstra, gemeenteveldwachter vanaf 1 maart 1913, geboren op 12-10-1881 te Rauwerd in Friesland, R.-K, getrouwd met Fjitske Pieters Schaafsma, kwam op 18-10-1913 vanuit Deventer met 3 kinderen, vanaf 1929 woonachtig in de Patronaatsstraat.

H.L. Gerritsen, hulpcommies rond 1916, waarschijnlijk woonachtig op de grens van Lichtenvoorde en Aalten.

Johannes Martinus Terburg, jachtopziener en rijksveldwachter in 1915.

Bernardus ter Haar, gemeenteveldwachter in Lichtenvoorde vanaf 8 mei 1917 tot 1 april 1950, geboren op 20-5-1891 te Borne, gehuwd met Johanna Carolina Smits, kwam met 1 kind op 21-5-1917 naar Lichtenvoorde.

Leden die menen gegevens te kunnen corrigeren of aanvullen, worden verzocht contact op te nemen met de redactie.

Van de heer W. ter Haar uit Soest, jongste zoon van de laatstgenoemde veldwachter, ontving de redactie een jaar geleden een klapper, met daarin een gedeelte van het dagboek van de veldwachters uit de jaren 1916 tot 1938. We zijn de heer Ter Haar voor deze schenking zeer erkentelijk, omdat we deze periode in de volgende periodiek willen behandelen.

Benno van Lochem

Bronnen

20 Eeuwen Nederland, deel 31, misdaad en straf;

Gemeente Archief Lichtenvoorde;

Oorlogstijd herinneringen en indrukken, mr. M.W.F. Treub;

De Winterswijkse politie, Ru Wewer;

Van Van Lochem tot Van Loghem tot aan Van Lochem, B.H.W. van Lochem;

Periodiek de *Lichte voorde* nr. 21, jan 1990 blz. 19 tot 21;

Geldersche Bode 1916 en 1919, bibliotheek Groenlo;

Vragender van verleden tot heden, H. Bennink.

Bernardus Johannes Hulshof Lichtenvoorde 1856 - 's-Hertogenbosch 1926

“Zo waarlijk helpe mij God Almachtig”, klonk het op 24 september van het jaar 1887 uit de mond van Bernardus Johannes Hulshof. Daarmee klonk het openingsakkoord van de partij die Hulshof zevenendertig jaar zou gaan spelen in het orkest van de overheid. Op die dag in 1887 legde Hulshof namelijk de eed af als raadslid van zijn geboorteplaats Lichtenvoorde. Het was de ambtsperiode van burgemeester Raupp. W.H.J.Th. van Basten Batenburg was toen gemeentesecretaris. Bernardus Johannes was niet de enige Hulshof in de raad. Ook J. Hulshof, A. Hulshof Gzn, A Hulshof Bzn. en J.H. Hulshof bekleedden de functie van gemeenteraadslid. Verder hadden een Sterneborg, Krabbenborg, Toebees, Groot Avink, Hulzink en Klein Ikink zitting in de raad.

Bernardus Johannes werd op 24 maart 1856 's ochtends om negen uur geboren als zoon van Harmanus Hulshof en diens vrouw Catharina Maria Antonetta Sengers. De familie woonde en had het bedrijf in haar huis “De Klinke” aan de Rapenburgsestraat. Anno 2002 is dat het perceel tegenover St. Antoniushove. Het huis “De Klinke” was via de familie Siebelder in de familie gekomen. De moeder van Harmanus Hulshof was een dochter van bierbrouwer Harmanus Siebelder, die “De Klinke” in eigendom had. In 1788 wordt in een akte al gesproken

over "het huis genaamd De Houten Klink".

De in 1856 geboren Bernardus Johannes Hulshof was het zevende van de in totaal tien kinderen in het gezin Hulshof aan de Rapenburgsestraat. De meeste telgen uit deze tak van de familie Hulshof voelden zich zeer aangetrokken tot het ondernemerschap; zo niet Bernardus Johannes. Hij vertrok op een gegeven moment naar Megen (N.-B.) en later naar Culemborg. Vermoedelijk om een opleiding te volgen. Kort na zijn terugkeer naar Lichtenvoorde werd hij op 31-jarige leeftijd benoemd in de gemeenteraad.

Waarschijnlijk was dit slechts een opstap tot zijn beoogde carrière, want vrijwel onmiddellijk werd hij wethouder en binnen twee jaar vertrok hij naar het Brabantse Schijndel om daar burgemeester te worden. Bij zijn komst in Schijndel op 15 februari 1889 maakte hij meteen zijn manier van werken duidelijk: hij zal "met ijzeren arm regeren". Zijn opvatting over de ambtsuitoefening schijnt niet in goede aarde te zijn gevallen, getuige het feit dat Hulshof reeds op 1 april 1890 de gemeente Schijndel verliet.

Hij vertrok naar de gemeente Didam om daar het burgemeestersambt te bekleden. Zijn benoeming in Didam was echter niet van een leien dakje gegaan. De toenmalige Commissaris van de Koning, baron Mollerus van Westkerke, had een voorkeur voor een burgemeester van protestantsen huize. Toch werd Hulshof benoemd omdat de overgrote meerderheid van de gemeente katholiek was en men verwachtte dat een protestantse burgemeester zou worden tegengewerkt.

Tijdens de ambtsperiode in Didam trad Hulshof in het huwelijk met de in 1862 in Den Haag geboren Johanna Catharina Wilhelmina Schlipp. In Didam werden uit dit huwelijk drie dochters en een zoon geboren.

Evenals in Schijndel waren ook in Didam de reacties op het handelen van burgemeester Hulshof niet uitsluitend positief. Hij is wel eens verwaand en een bemoeiziek heer genoemd, die in zijn optreden in het algemeen heel weinig sympathie wekte.

Tijdens zijn bewind werd te Didam een telegraafkantoor gevestigd en gezorgd voor een verbetering van de straatverlichting. Als een van zijn kwaliteiten werd ook nog genoemd dat hij zich boven tegenwerking wist te verheffen en partijen tot zwijgen wist te brengen. Of dit nu een erg positieve eigenschap was, staat te betwijfelen. Het zou ook wel eens het gevolg kunnen zijn van de autoritaire houding, die hem in Schijndel noodlottig was geworden.

In 1899 verruilde Hulshof zijn ambt in Didam voor dat in het Brabantse Bergen op Zoom. Per 1 maart van dat jaar werd hij daar benoemd. Bergen op Zoom moet voor Hulshof een flinke promotie hebben betekend, want deze gemeente was vele malen groter dan Schijndel en Didam.

Bij zijn installatie riep hij zijn burgers toe: "Ik ben naar Bergen op Zoom gekomen met het plan hard te werken in het belang der gemeente die mij nu reeds dierbaar is". Misschien had hij in zijn vorige gemeenten geleerd iets minder autocratisch te zijn. In ieder geval werd er later van hem gezegd, dat hij zich in tegenstelling tot zijn voorganger Coenen steeds aanpaste aan wat de gemeenteraad wilde. Er werd zelfs gezegd dat wat de een te veel had, de andere te weinig had. Met andere woorden: hij had wel wat meer autoriteit mogen uitstralen. Zijn manier van werken schijnt in Bergen op Zoom toch goed aangeslagen te zijn. Hij zag de gemeente gedurende zijn ambtsperiode groeien van 13.000 naar 20.000 inwoners. Zelf had Hulshof ook een bescheiden aandeel in die groei, want op 31 mei 1906 werd het vijfde kind in het gezin geboren, Digna Johanna Maria Antoinette.

Al snel na zijn benoeming nam de gemeente Bergen op Zoom op voorstel van Hulshof de tot dan toe door een particulier gedreven waterleidingmaatschappij over. Tijdens een zeer geslaagde internationale industrie- en landbouwtentoonstelling in 1912 werd Hulshof zelfs benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau. Bergen op Zoom was kennelijk een

gemeente waar Hulshof zijn ei kwijt kon. Hij voorzag de stad in 1916 van elektriciteit en speelde een belangrijke rol in de opvang van Belgische vluchtelingen tijdens de Eerste Wereldoorlog. Hulshof hield zich zeer actief bezig met het bevorderen van de industrie en het stichten van onderwijsmogelijkheden in zijn stad. Bij zijn 25-jarig ambtsjubileum in 1924 werd door hem een fonds gesticht, waaruit studiebeurzen zouden worden uitgekeerd aan onvermogene burgers.

Het zilveren ambtsjubileum werd op grootse wijze gevierd. De viering op zaterdag de eerste maart 1924 werd geopend 's ochtends om half negen met een plechtige heilige mis uit dankbaarheid in de parochiekerk van de Heilige Martelaren van Gorcum te Bergen op Zoom. Het zangkoor voerde de vierstemmige Drievuldigheidsmis van H. Cuypers uit. Om elf uur volgde op het stadhuis de aanbieding van een huldeblijk door een feestcomité, voorafgegaan door inspectie van de burgerwacht door de jubilaris. Het feestcomité bestond uit een hele rij eerbiedwaardige heren: deken Van Dam, de voorganger van de joodse gemeente van der Hal, garnizoenscommandant De Haas, kantonrechter Van Blaricum en de heren Laane en Asselbergs, beiden lid van Provinciale Staten. Vervolgens vond om half twaalf de stichting van het burgemeester Hulshof-fonds plaats, waarvoor de jubilaris het bedrag van het huldeblijk, groot f. 3000,- had bestemd als eerste inleg. Aansluitend was er een openbare raadsvergadering. Op deze vergadering werd door de gemeenteraad het bedrag in het Hulshof-fonds verdubbeld met nog eens drieduizend gulden.

De receptie ten stadhuize duurde bijna de gehele namiddag. Aansluitend was er een diner. Tijdens de receptie, die natuurlijk binnen werd gehouden, werd buiten door verschillende muziekgezelschappen een muzikale hulde gebracht. Vanaf 's avonds zes uur was het stadhuis van Bergen op Zoom feestelijk verlicht.

De volgende dag, 's avonds om 19.00 uur, werd er op de markt voor Hotel de Draak, waar de familie Hulshof aan een diner zat, door het fanfareorkest Arbeid Adelt, waarvan Hulshof beschermheer was, een werk uitgevoerd, waarvan de tekst geschreven was door ene Fr. Hulshof. Waarschijnlijk was dit de zoon van de burgemeester, Frans Gerard Marie Antoon, op dat moment 28 jaar oud. De muziek werd geschreven door luitenant M.F. Cayaux. De bewerking voor fanfareorkest was van de dirigent van Arbeid Adelt, de heer C. Govaarts. Het werk was ook al tijdens het diner de dag ervoor ten gehore gebracht door een trio, bestaande uit piano, viool en cello.

Het zilveren ambtsjubileum van burgemeester Hulshof betekende tevens het einde van zijn carrière in het openbaar bestuur. Op 1 mei van het jaar 1924 legde hij zijn functie neer en bleef nog tot november 1925 in Bergen op Zoom. Hij vertrok naar 's-Hertogenbosch, alwaar hij op 14 augustus 1926 overleed.

H.G. Nijman, archivaris te Lichtenvoorde

Bronnen

Informatie van de heer G. Willemsen, Lichtenvoorde;

Informatie van de heer J.C. Wansing, Lichtenvoorde;

Informatie van de heer J.B. Smit, Didam;

Archief fa. Hulshof;

Archief gemeente Schijndel, Streekarchivariaat Langs Aa en Dommel;

Archief gemeente Bergen op Zoom.

Verzetsman

Hendrikus (Hendrik) Johannes Antonius Leemreize

1909-1994

*In 't donker uur met stil gebaar,
Bewust van 't dreigende gevaar,
Gedreven door den vasten wil
Hun plicht te doen, zoo God het wil.
Zoo trokken z' op en vochten,
Het leger der gezochten.*

Toontje Berger

Inleiding

Hendrik Leemreize was in de vier oorlogsjaren een opvallende man: getooid met een goed geordende bos zwart haar, in de mond zijn onafscheidelijke pijp, soms, als het spannend werd, vast tussen de tanden geklemd, door zijn immer vertrouwenwekkende oogopslag en zijn rustige, onopvallende manier van voortbewegen, waarmee hij bij niemand argwaan wekte.

Hendrik Leemreize op latere leeftijd

Veel Lichtenvoorders hebben hem zo gekend, zonder te weten wat hij eigenlijk uitvoerde. Leemreize vond het goed zo. Van nature stond deze bescheiden man nooit op de voorgrond. Hij kende zijn plek in de samenleving en bezette die plaats op een manier die hij goed achtte: in de luwte van de publieke belangstelling. Daar voelde hij zich het meest op zijn gemak. Nu was het ook weer niet zo dat Leemreize over zich heen liet lopen. De verzetsman bezat wel degelijk een eigen mening. Hij kwam daar rond voor uit, maar alleen op het moment dat hij het geschiktst vond, meestal zonder veel omhaal, eerlijk, niets of niemand ontziend, onweerspreekbaar.

Na de oorlog vertoonde Leemreize hetzelfde eenvoudig gedrag, in weerwil van wat hij tijdens zijn gevaarlijke verzetswerk had meegemaakt. Misschien was hij wel iets stiller geworden, bedachtzamer, maar altijd vriendelijk, met af en toe een paar grappen die bij iedereen in de smaak vielen.

Uiteraard lag veel van wat de omgeving zo in Hendrik Leemreize waardeerde, besloten in zijn karakter. Hij groeide op in een gezin van acht leden - Hendrik had nog drie broers en twee zusters - waarin zijn ouders, Evert Jan Leemreize (1883-1963) en Anna Maria Bonenkamp (1881-1969), een diep menselijke geborgenheid boden en de nodige aandacht schonken aan de primaire waarden en normen. Eenvoud, rechtvaardigheid, eerlijkheid, recht-door-zee, de medemens in diens bestaan respecteren, een houding aannemen waardoor je zelf gerespecteerd wordt, waarden van hetgeen je bezit, het bezitten van een zekere hardheid voor jezelf en iets over hebben voor de medemens, waren deugden die de kinderen in overvloed van hun ouders hebben meegekregen en hen hebben gevormd. Daarenboven strekten Everts en Anna's eenvoudige levenswijze tot een aansprekend voorbeeld. Voorwaarden die voor Hendrik Leemreize in het loodzware verzetswerk onontbeerlijk waren.

Evert Leemreize en Anna Bonenkamp

De begrippen verzet, illegaliteit en pilotenhulp

Met verzet wordt hier bedoeld: alle openlijke en verborgen lokale, regionale of landelijke weerstand die wordt geboden door een persoon, of een groep van personen - min of meer een organisatie - tegen de bezetting van ons land door nazi-Duitsland gedurende de periode '40-'45 en het daaruit voortkomende beleid; een nogal ruim begrip met een welhaast oneindige inhoud aan riskante werkzaamheden.

Het zal u niet bevreemden dat we, met betrekking tot de hoofdpersoon, slechts een fractie van het intensieve, lokale of Lichtenvoordse verzet behandelen, met af en toe een link naar het grotere geheel.

Verzet is tegelijk te onderscheiden in actief en passief verzet. Actief verzet, ook wel het illegale werk genoemd - op die term komen we straks nog terug - werd doorgaans in groepsverband geboden, al zij daar nadrukkelijk aan toegevoegd dat niet alle leden die tot zo'n groep behoorden, elkaar kenden. Dikwijls was die onbekendheid met elkaar gewenst, want in het niet weten van elkaars bestaan zat een zekere mate van veiligheid besloten. Werd je namelijk als verzetsman door de bezetter gepakt - niet denkbeeldig - waarna je altijd een scherp verhoor werd afgenomen, maar al te vaak met bruto geweld, dan kon je vrijwel niemand verraden. Veel voorkomende facetten van het actieve verzet waren: het helpen van de vervolgte medemensen (joden, werkweigeraars inzake de Arbeidsdienst of de Arbeitseinsatz); het tijdelijk opvangen, voeden, kleden en wegbrengen van Belgische en Franse krijgsgevangenen die uit de Duitse krijgsgevangenkampen waren gevlucht; het opsporen, kortstondig onderbrengen en via van tevoren uitgestippelde vluchtroutes terugbrengen van geallieerde vliegtuigbemanningen die boven ons land met hun vliegtuigen in moeilijkheden waren gekomen, eruit waren gesprongen of een noodlanding hadden gemaakt en, last but not least, het negeren of torpederen van afgekondigde Duitse bestuursmaatregelen.

Het passieve verzet – net als het actieve verzet bleek dat van onschatbare waarde te zijn - openbaarde zich in kleinere vergrijpen jegens de wil van de bezetter. Zeer veel Lichtenvoorders, ja bijna allemaal, hebben in de bezettingsjaren door hun eergevoel passief verzet geboden aan onze overweldigers. Daarvan zijn illustratieve voorbeelden te over. Het waren voornamelijk zij die in de oorlog naar de verboden radio-uitzendingen luisterden, eveneens zij die uitvoerig de berichten uit de illegale pers lazen, zij die hun fietsen, koperen of bronzen sieraden of andere kostbare voorwerpen verstopten, die op elk moment gevorderd konden worden en zij die toentertijd quasi dom heftig nee schuddend de schouders ophaalden of antwoordden dat ze het niet wisten, als een Duitser hen de weg vroeg naar een bepaald adres of, om bij hetzelfde voorbeeld te blijven, al die mensen die zonder schroom voornoemde vraagsteller met een blik of zij van de prins geen kwaad wisten, hem resoluut de verkeerde kant hebben opgestuurd, al ligt het laatstgenoemde voorbeeld tamelijk dicht in de buurt van het actieve verzet.

Het woord illegaliteit of illegaal werker onder een bezettende macht in oorlogstijd, behoeft, om misverstanden te voorkomen, tevens een nadere verklaring.

Het merendeel van de Nederlanders heeft vanaf de eerste dag, en terecht, de wederrechtelijke inbezitting van ons land door nazi-Duitsland nooit kunnen accepteren. Zij beschouwden de regering in Londen, met daarin koningin Wilhelmina op een verheven plaats, als het enige, wettig bevoegde gezag, waaraan zij trouw hun verbondenheid betuigden, door de bril van de Nederlanders gezien, een volkomen legale zaak. De Duitsers dachten daar evenwel anders over. Zij beschouwden zich, zo bleek al snel, wel degelijk als de wettige bestuurders van ons land. Over hun denkbeelden lieten ze voorts weinig twijfel bestaan. In tal van nieuwe wetten, decreten of bevelen hervormden zij, eerst heel voorzichtig, ja zelfs geniepig, ons democratisch staatsbestel. Wat later werden die hervormingen openlijker. Ze kregen bovendien een radicaler karakter. Voor de andersdenkenden was er in hun starre op militaire leest geschoeide regime geen ruimte, hardhandig werd hun de mond gesnoerd. De moedige andersdenkenden, de verzetsmensen of de ondergrondse, die hun lofwaardige denkbeelden in praktijk brachten - en we kunnen ons thans gelukkig prijzen dat zij met zovelen waren - werden als illegalen bestempeld.

Pilotenhulp, tenslotte, is de hulp aan alle geallieerden, ongeacht of het piloten waren die op de

een of andere manier in ons land verzeild waren geraakt. In eerste instantie waren dat uit krijgsgevangenschap ontsnapte Fransen, Waalse Belgen of Poolse soldaten. Pas later, vooral na de intensivering van de bombardementen op Duitse doelen door de RAF, begin mei 1941, kwamen daar de Engelse vliegtuigbemanningen bij, gevolgd, al was dat geruime tijd later, door de Amerikaanse.

Waarom die hulp aan de geallieerden 'pilotenhulp' werd genoemd, is niet te achterhalen, zeker niet nu vast is komen te staan dat het werkelijke aantal piloten slechts een klein gedeelte van het totaal aantal voortgeholpenen is geweest. Wellicht sprak de term 'pilotenhulp' tot ieders verbeelding. Voorts zou nog genoemd kunnen worden dat, wie een piloot een eind op weg naar zijn land van herkomst bracht, in hoge mate de oorlog aan geallieerde kant diende, want aan geoefende vliegers was aan het begin van de oorlog een groot gebrek. Hoe het ook zij, het niet altijd dekkende begrip pilotenhulp tast allerminst het respect aan van al diegenen die bij nacht en ontij, met gevaar voor eigen leven, die mensen hielpen.

Het illegale werk en de schuilplaats

Tijdens de bezetting werkte Hendrik Leemreize als arbeider op de Coöperatieve Zuivelfabriek Lichtenvoorde te Lichtenvoorde. Daarbij had hij nog enige tijd een melkriet.

In het eerste oorlogsjaar ging Leemreize nog regelmatig met brodtrommeltje en drinkensbus naar de fabriek. Daarna, eind 1940, toen de stroom ontsnapte krijgsgevangenen uit Duitsland naar de Achterhoek op gang begon te komen, werd dat minder. Tenslotte, medio 1942, mogelijk al iets eerder, kreeg hij in overleg met zijn werkgever, de heer Hendrikus (Hendrik) Engbert Kots (1896-1981), toestemming om zich min of meer full-time bezig te houden met het opvangen, onderbrengen en wegbrengen van geallieerden die aan de aandacht van de vijand waren ontsnapt. In het laatste oorlogsjaar heeft Leemreize de boterfabriek nauwelijks nog van binnen gezien.

De eerste opvang van de ontvluchte krijgsgevangenen baarde Leemreize de meeste zorgen, vooral als ze in een groepje van drie, vier, of zelfs meer naar de gastvrije boerderij, helemaal achteraf op 't Zand, werden gestuurd. In de boerderij konden ze onmogelijk gehuisvest worden; dat vormde een wezenlijke bedreiging voor iedereen. Daarom bouwde Hendrik met zijn vader Evert - mogelijk hebben zijn inwonende broers er eveneens aan meegeholpen - een tijdelijke schuilplaats voor hen, ongeveer een meter of twintig ten zuidoosten van de boerderij, tegen de bosrand aan, achter een halfopen bijenschoer (bijenhuis) met schuine oversteek naar voren, waarop diverse bevolkte bijenkorven stonden.

Als basis voor de schuilkelder werd een uitgediepte 'mangelenkoele' (bietenkuil) gebruikt, die een meter of vijf achter het bijenhuis stond. Met geleende bomen uit een van de bossen van de familie Van Basten Batenburg, een rijk Lichtenvoords geslacht, werden houten balken gezaagd. Daarmee werden eerst twee tegenover elkaar liggende rechtopstaande houten wanden van tien meter gemaakt. De hoogte van die wanden bedroeg ongeveer 1.75 meter. Daaroverheen werden dwarsbalken gelegd met een lengte van ongeveer vier meter.

Over de dwarsbalken werd eerst een laag zand aangebracht, waarop de bieten werden gelegd. Vervolgens werden de bieten afgedekt met een laag stro, waar overheen weer een laag aarde werd aangebracht. Aldus ontstond er een flinke ruimte, zelfs redelijk comfortabel, waar met gemak 20 mensen tegelijkertijd veilig konden schuilen.

Als in- en uitgang diende het bijenhuis. Onder een nauwelijks waarneembaar met planken afgedicht luik bevond zich een mansdiep gat. Via dat gat konden de mensen door een eveneens van houten stutten en zoldering voorziene tunnel of gang van vijf meter lengte - de afstand bijenhuis-bietenkuil - de kelder kruipend of in gebukte houding lopend bereiken.

Persoonsbewijs van Leemreize, ondertekend door Harm Vredegoor

De ventilatie in de kelder was van binnenuit goed regelbaar door een even ingenieus als eenvoudig systeem van gemonteerde luchtpijpen in de kelder, die in het bijenhuis waren afgesloten door schuifjes. Bovendien was, indien de schuifjes gesloten waren, de schuilkelder absoluut geluiddicht. Bij het inschieten van de gedropte wapens, eind '44, kwam dat goed van pas.

De subtiel gebouwde schuilkelder achter het bijenhuis heeft nooit de interesse gewekt van vreemden die er niets te zoeken hadden. De oorzaak daarvan lag niet alleen bij de bijen, maar ook door het voorzichtige werk van allen die iets van doen hadden met de mensen die tot een paar dagen of nachten in de kelder waren veroordeeld. Zo voerde moeder Anna Leemreize-Bonenkamp zeker drie maal daags zogenaamd de kippen. In een schone wit geëmailleerde emmer had ze onderin een afgesloten pannetje met daarin een aantal spekpannenkoeken gezet. Op het pannetje stond altijd een schaal met kippenvoer. Mocht er onverwachts een vreemde op het erf verschijnen, dan kon ze altijd aantonen dat ze de kippen van voer wilde voorzien. In het bijenhuis aangekomen klopte ze met haar klompen enige keren op de houten vloer, opende het luik, reikte de emmer aan en wachtte even, totdat de emmer minus de pannenkoeken vanuit de kelder weer terugkwam. Het aantal keren dat moeder Leemreize de mensen in de schuilkelder van pannenkoeken heeft voorzien is niet te tellen.

De pot schafte niet altijd pannenkoeken. Anna Leemreize kookte gevarieerd, mede mogelijk gemaakt door de vindingrijkheid van haar zoon Hendrik en zijn medeverzetsleden. Omdat de onderduikers geen persoonsbewijs hadden en dientengevolge geen bonkaarten kregen toegewezen, was Hendrik met de directeur van de boterfabriek overeengekomen dat ze geen of minder melk aan de fabriek hoefden te leveren. Van de gebroeders Knufing kwam het vlees. Zij pakten brutaalweg af en toe een of meerdere stuks jongvee uit de stallen nabij de tramremise aan de Varsseveldseweg, vee dat de Duitsers van de Lichtenvoordse boeren hadden gevorderd. Aardappelen en groente verbouwde de familie Leemreize zelf in ruime mate.

De bewonderenswaardige voorzichtigheid waarmee moeder Leemreize de onderduikers verzorgde, werd overgenomen door Hendrik in zijn werk als begeleider van piloten naar de Belgische grens. Om zoveel mogelijk de anonimiteit te bewaren, gebruikelijk in verzetskringen, nam hij op een goede dag een pseudoniem aan, mede op aandringen van twee in het verzet werkzame collega's: de brievenbestellers Johannes Wilhelmus (Willem) Doppen (1884-1945) en Wilhelmus (Willem) Hendrikus Kettering (1900-1944).

Hendrik ging de eerste tijd als Pietje Stofneel door het leven. Hij ontving tevens van zijn collega's een persoonsbewijs met daarop die merkwaardige schuilnaam. De fictieve familienaam werd door het verzet niet zoveel gebruikt, de naam Piet of Pietje, zonder de toevoeging ome of oom, des te meer, zo blijkt uit de literatuur. Wij blijven evenwel, bijna zestig jaar na dato, de naam Hendrik Leemreize gebruiken, een naam die het respect voor deze man het meest tot uiting brengt.

Joseph Alfred Jacobson (1919-1942)

Een van de eersten die met de hulp van Leemreize naar zijn vaderland terugkeerde, was Flight Sergeant J.A. Jacobson, een Canadees van joodse afkomst. Hij werd in Montréal geboren. Na de High School in Westmond studeerde hij met succes af aan de McGill University. In juli 1940 nam hij dienst bij de luchtmacht. Na een opleiding van een klein jaar in Canada kreeg hij nog een vervolgopleiding in Engeland. Toen hij daarmee klaar was, werd Jacobson ingedeeld bij het 106e squadron van de Royal Canadian Air Force (RCAF).

Het toestel waarin Jacobson zijn werk deed, schijnt op een van zijn eerste vluchten naar Duitsland ergens aan de oostgrens van ons land of het aangrenzende gebied van Duitsland te zijn neergekomen. Wanneer dat gebeurde, en hoe, is niet bekend. Een en ander heeft vóór 28

januari 1942 plaatsgevonden. Aanstonds zal duidelijk worden waarom. Na enkele dagen en nachten te hebben doorgebracht in de schuilkelder op 't Zand te Lichtenvoorde, wandelde Leemreize ogenschijnlijk rustig met Jacobson naar het station in Lievelede. Via Zutphen, Den Bosch en Tilburg reisden ze naar Baarle Nassau in Noord-Brabant, een Belgische exclave.

Hendrik Leemreize, links, met de ouders van Joseph Alfred Jacobson bij het graf van laatstgenoemde

Het kopen van een treinkaartje was een hoofdstuk apart. In dit geval kocht Leemreize in Lievelede voor zichzelf en Jacobson nooit een treinkaartje met dezelfde eindbestemming. Dat zou te riskant zijn. Telkens kocht hij een kaartje van de ene plaats naar de andere, doorgaans een overstapplaats, waardoor er nu eens voor Leemreize, dan weer voor Jacobson een kaartje gekocht moest worden.

Jacobson kreeg voor de treinreis een spreekverbod opgelegd, je wist maar nooit wie er meereisde. Voorts zaten de twee mannen gescheiden van elkaar in dezelfde coupé, veelal gedoken achter een krant: Jacobson achter een Nederlandse krant waaruit hij niets wijs kon

worden, Leemreize achter Volk en Vaderland en, indien de situatie zulks vereiste, met een NSB-speldje op de revers van zijn jas; attributen die de onwetende, vaderlandslievende medereizigers met afgrijzen vervulden, doch voor de weinige anderen, Duitsers en Duitsgezinden, alle verdenkingen met betrekking tot het illegale werk deden vervagen. En om dat laatste ging het.

In Baarle Nassau werd Jacobson overgedragen aan de Belgische ondergrondse. De precieze plaats was het Nederlandse kerkhof aldaar, dat aan het Belgische kerkhof grensde. Door een gat in de heg droeg Leemreize Jacobson over aan de Belgen, die hem door België begeleidden en hem op hun beurt overdroegen aan de Franse ondergrondse, die hem naar de Portugese grens bracht, waarna de gevaarlijke overtocht naar Engeland volgde.

Jacobson heeft het gehaald. Thuisgekomen heeft hij, zo zou later blijken, uitvoerig verslag gedaan van zijn belevenissen in het verre Nederland en daarbij de naam van zijn weldoener Hendrik Leemreize genoemd.

Toch kent het verhaal over Jacobson een tragische afloop. Na zijn korte verlof, dat ongetwijfeld door de luchtmachtautoriteiten aan hem zal zijn toegekend, werd hij weer voor een volgende missie opgeroepen. Ditmaal als bemanningslid in een Hampden bommenwerper die op 28 januari 1942 een bombardementsvlucht naar Duitsland maakte. Op de terugweg kwam de machine door een sneeuwstorm in ernstige moeilijkheden. Het zicht was slecht. De ingezette noodlanding eindigde met een crash in de Besselinkschans. Alle vier bemanningsleden, waaronder Jacobson, vonden jammerlijk de dood. Hun begrafenis, op 2 februari 1942, was aangrijpend. Een lange stoet mensen begeleidde de vier omgekomenen vanaf het mortuarium van het Bonifacius-ziekenhuis aan de Dijkstraat naar hun laatste rustplaats op de door hoge eikenbomen omgeven Algemene Begraafplaats aan de Vragenderweg. Het was bitter koud die dag. Er lag sneeuw en het vroom enkele graden. Dominee Johan Caspar van Dongen (1907-1983) hield aan de graven van de slachtoffers een gloedvolle rede, meer een christelijk pleidooi tegen het nationaal-socialisme dat de harten van de meegekomenen sneller deed kloppen en de barre kou op het kille kerkhof voor even deed vergeten.

De pas benoemde burgemeester Theodorus (Theo) Anthonie Lamers (1902-1977) die juist die dag met veel bravoure naar Lichtenvoorde was gekomen om aan zijn ambtstermijn te beginnen en van de heer Hermanus (Harm) Vredegoor (*1917) vernam - de enige ambtenaar die op dat moment in het gemeentehuis aanwezig was - dat het gehele ambtelijke apparaat bij de teraardebestelling van de piloten aanwezig was, spoedde zich misprijzend naar het kerkhof en constateerde nog juist, zeer tot zijn ongenoegen, dat de grafrede van dominee Van Dongen tegen het toekomstig te voeren beleid van hem en van het reeds bestaande beleid van al zijn geestverwanten was, al moest hij erkennen dat de uitgezonden boodschap van de dominee meesterlijk werd verhuld door bijbelse analogieën.

Goed en wel na de bevrijding bezochten de ouders van de omgekomen Jacobson het graf van hun zoon. Ze stelden zich tevens in verbinding met de familie Leemreize. Er ontstond in korte tijd een warm contact met een diepe genegenheid voor elkaars situatie dat elk voorjaar werd herhaald. De taalbarrière speelde daarbij geen enkele rol; de overdracht van ware menselijke gevoelens spreken nu eenmaal een universele taal, voor iedereen toegankelijk, voor iedereen begrijpelijk.

Na enige jaren kwam alleen de moeder nog in het voorjaar aan het graf van haar zoon. Toen ook zij wegbleef, begreep de familie Leemreize dat zij was verscheiden. De onbeschreven herinneringen aan haar zoon waren daardoor opgelost in een ondefinieerbare ruimte; een zwart gat, onmetelijk diep, oneindig in tijd, onbereikbaar, nauwelijks door 's mensens geest voor te stellen.

Het graf van Jacobson thans

Toch kwam er nog een onverwacht bericht uit Canada. De ouders van Jacobson hadden in de wereld van de overlevenden de naam Leemreize achtergelaten op een document, een laatste wilsbeschikking die voor de erfgenamen veel meer waarde had dan het bedrag dat erop was aangegeven. Bij de besteding van de erfenis is daar rekening mee gehouden.

De allerlaatste verwant uit Canada die de familie Leemreize in Lichtenvoorde bezocht - in de jaren tachtig, alweer ettelijke jaren geleden - was een neef of oomzegger van de omgekomen Jacobson. Blijkbaar is door de gevoerde gesprekken over zijn oom - die hij overigens nooit heeft gekend - de interesse bij hem gewekt voor de mensen die in het verzet van Lichtenvoorde hadden gewerkt. Eenmaal in Lichtenvoorde aangekomen liep hij ergens op goed geluk een groot gebouw binnen, waarschijnlijk de Rabobank aan de Raadhuisstraat. Aan een medewerker van die bank vroeg hij naar het adres van Leemreize en dat van de Algemene Begraafplaats. De medewerker van de bank stuurde hem naar het gemeentehuis, waar hij werd doorverwezen naar de familie Leemreize-Jaspers (Hendrik was inmiddels gehuwd met Anna Jaspers. Later komen we daar nog uitvoerig terug). De familie Leemreize ontving hem hartelijk. Met hulp van een tolk werd de Canadese jongeman door Hendrik Leemreize op de hoogte gesteld van de lotgevallen van zijn oom. Daarna brachten zij een bezoek aan het kerkhof aan de

Vragenderweg en de plaats in de Besselinkschans, waar het vliegtuig destijds was gecrasht. Diep onder de indruk van alles wat hij had gehoord en gezien, en dankbaar voor het gastvrije onthaal in Lichtenvoorde, aanvaardde de jongeman de terugreis naar Canada, waar hij ongetwijfeld zijn ervaringen in Nederland aan zijn familie zal hebben doorverteld, waardoor het werk van Hendrik Leemreize en al die andere verzetsmensen niet in de vergetelheid terecht is gekomen. Het leeft voort bij iedereen die er van heeft gehoord.

De bevrijding van Ford W. Babcock

Op 4 januari 1944 's morgens om half twaalf ontving burgemeester Joost Johannes Gerhardus Boot (1902-2002) van Wisch het bericht dat in de buurtschap Sinderen een Amerikaanse piloot was neergekomen. De man zou zwaar gewond zijn, werd er bij gezegd. Hij was ondergebracht in een boerderij in de buurt. Boot spoedde zich per auto naar de plek des onheils om poolshoogte te nemen. Voor alle zekerheid stuurde hij groepscommandant Wim Helmink en marechaussee Kees Poulie (1920-1944) - laatstgenoemde was bij het verzet van Lichtenvoorde geen onbekende - eveneens naar de plek waar de piloot was neergekomen. Zij reden er per fiets naar toe.

Bij de boerderij trof de burgemeester 'veel volk' aan, waaronder enkele NSB'ers. De aanwezigheid van die heerschappen maakte de situatie voor Boot er bepaald niet gemakkelijker op. Met argusogen zouden ze zijn gedrag gadeslaan, besepte hij. Zijn besluiten zouden niet alleen ter plekke afgewogen worden, doch wellicht doorverteld aan hun partijgenoten of aan de Duitse instanties.

Babcock bleek evenwel ongedeerd te zijn. Boot nam hem mee in zijn auto naar Varsseveld, waar hij hem naar de conciërgewoning bracht. Daar kon de piloot op krachten komen. Ondertussen trok de burgemeester zich terug in zijn kamer en dacht na hoe hij hem uit handen van de Duitsers kon houden.

Spoedig drongen op die late ochtend, de klok wees reeds het middaguur aan, twee instanties er bij Boot op aan om de piloot zo spoedig mogelijk uit te leveren: de Feldgendarmerie en de Kriegsmarine. Ook de NSB deed nog een duit in het zakje. Geheel overbodig bezocht opperluitenant Schouwink uit Doetinchem het gemeentehuis, waar hij eveneens aandrang op een spoedige uitlevering van de piloot aan de Duitsers. Boot deelde hem echter mee dat Babcock rust nodig had. Daar moest de opperluitenant het mee doen.

's Middags om één uur bezocht Wim Helmink de burgemeester. Deze was op zijn kamer, Babcock zat tegenover hem. Helmink vroeg aan de burgemeester of hij kans zag de piloot uit handen van de Duitsers te houden. Daarop vertelde Boot dat Kees Poulie genegen was met de piloot onder te duiken, want hij had tegen hem gezegd dat door zijn illegale activiteiten de grond behoorlijk heet onder zijn voeten was geworden. Blijkbaar was dat een goede mogelijkheid, want vrijwel onmiddellijk daarop verzocht Boot Helmink contact met Poulie op te nemen om samen met hem een vluchtplan in elkaar te zetten.

Per auto, en wel de gemeenteauto, zou de piloot uit het gemeentehuis worden gehaald, onder dekking van enkele bewapende verzetsmensen, waaronder Hendrik Leemreize¹, die in Varsseveld zouden achterblijven. Met de auto zou de piloot zogenaamd overgebracht worden naar de Kriegsmarine in 's-Heerenberg. De chauffeur van de wagen zou onderweg worden tegengehouden door Poulie die eveneens plaats zou nemen in de auto waarmee Babcock naar 's-Heerenberg zou worden vervoerd.

Het geënceneerde vluchtplan lukte vrij eenvoudig. Poulie wist zonder moeilijkheden met Babcock uit de auto te ontkomen. Veilig bereiken ze de van tevoren uitgezochte schuilplaats bij de familie Satter in Sinderen, niet ver van de plek waar de piloot 'uit de lucht was komen vallen'.

Babcocks waardering voor de geboden hulp was nadien allesbehalve groot. Hij klaagde bij Satter steen en been over de weinig comfortabele situatie waarin Poulie hem had gebracht. 'Het ware veel beter geweest dat ik bij de Duitsers in krijgsgevangenschap was gekomen,' zou hij regelmatig boos uitgeroepen hebben. De door en door getergde vlieger werd zo obstinaat dat de illegaliteit besloot dat hij bij Satter ogenblikkelijk weg moest, mede door de razzia's die in dat deel van Sinderen, waar - ook al - veel onderduikers verborgen zaten, aan de orde van de dag waren. Hij werd overgeplaatst naar de familie Hof's op boerderij 't Heeg', waar de dankbaarheid jegens zijn helpers al niet veel groter was.

Poulie, die de tegenwerpingen van de piloot meer dan beu was, stelde zich in verbinding met Hendrik Leemreize. In het kort deelde hij hem het verhaal over de recalitrante piloot mee. Leemreize zei niet veel. Hij knikte slechts. Nadat Poulie was uitgesproken, zegde hij hem toe dat ze welkom waren in Lichtenvoorde. Waarschijnlijk de volgende dag al zijn Poulie en Babcock naar Leemreize gegaan, waar ze onderdak kregen aangeboden in zijn comfortabele schuilplaats. Beiden hebben niet lang in de schuilkamer gezeten. Poulie dook onder op een ander adres en Babcock werd naar Martinus (Martin) Antonius Lelivelt (1896-1944) aan de Schievegatsdijk in Lichtenvoorde gebracht. Vandaar vertrok hij een weinig later naar België, onder begeleiding van de uit Lichtenvoorde afkomstige Johannes (Joep alias Piloten-Joep) Bernardus ter Haar (1917-1976). Geruime tijd later kreeg het verzet vanuit Portugal een bedankbriefje.

Na de oorlog heeft Babcock zijn ondankbaarheid jegens zijn vroegere helpers ruimschoots goedge maakt. Verscheidene keren is hij bij de familie Lelivelt in Lichtenvoorde geweest. Maria (Mia) Hendrika Johanna Lelivelt (*1925), de dochter van Martin die Engels sprak, nam hem dan stevast mee naar de familie Leemreize-Jaspers, waar ze tot wederzijds genoegen op een bescheiden manier oude herinneringen ophaalden.

Tenslotte mogen we u niet onthouden wat er in Varsseveld is gebeurd nadat Kees Poulie, Wim Helmink en burgemeester Boot Babcock met succes lieten ontsnappen.

's Avonds bracht opperluitenant Schouwink een bezoek aan Boot en vroeg hem 'wat deze Schweine-boel' te betekenen had. Onder het maken van de gebruikelijke excuses bevestigde de burgemeester dat er iets fout was gegaan, wat hem erg speet.

Schouwink geloofde niet zoveel van wat de burgemeester tegen hem zei. Even wisselde hij van gedachten met twee onbekende figuren die met hem mee waren gekomen. Daarna nam hij opnieuw het woord en gebod Boot op dreigende toon de ware toedracht te vertellen: 'burgemeester', zei hij, terwijl hij met een pseudo-superieure houding voor de eerste burger van Wisch ging staan, 'u weet overal van. Ontkennen heeft geen zin. Als u de ware toedracht vertelt, is er voor u niets aan de hand, maar u moet wel alles zeggen. Nu kunt u het nog. Doet u het niet, dan gaat u mee, u krijgt de kogel, want u is de enige die kon weten hoe de ontvluchting plaats kon vinden.'

Boot, allerm minst aangeslagen door de dreigende taal van de luitenant, stond op en antwoordde: 'maar opperluitenant toch. Ik zou toch wel krankzinnig moeten zijn om voor deze ene piloot mijn leven in de waagschaal te leggen. Als het twee jaar geleden was gebeurd zou het heel wat anders zijn geweest'.

'Hoezo?' vroeg Schouwink geïnteresseerd.

'Wel,' antwoordde Boot, 'twee jaar geleden hadden de geallieerden een groot gebrek aan piloten en nu stikken ze erin. Dan zou het toch wel dwaasheid zijn om voor die ene piloot m'n leven in de waagschaal te stellen.'

Schouwink accepteerde Boots verklaring.

De gebeurtenissen rond 20 april 1944

De in Ambt-Doetinchem (nu gemeente Doetinchem) geboren V-man Willem Markus (1902-1978) wist onder de werknaam Willie van Erp op slinkse wijze in het Twentse en Achterhoekse verzet te infiltreren. Redelijk snel genoot hij het vertrouwen van iedereen, al waren er aanvankelijk enigen onder hen die de nodige aarzelingen hadden.

De informatie die de nieuwe 'verzetsman' verzamelde, sluisde hij door naar de Sicherheitsdienst (SD).

Niet lang na de komst van Markus in het verzet kreeg de SD al een lijst met veel namen van Achterhoekse verzetsmensen op een presenteerblaadje aangeboden, waaronder een aantal Lichtenvoorders. De fictieve naam van Hendrik Leemreize zal stellig op die lijst voorgekomen zijn, alleen al vanwege het schijnbaar grote gemak waarmee hij de piloten naar het zuiden des lands bracht en de verwerpelijke manier waarop Markus de vertrouwelijke informatie her en der bij elkaar sprokkelde. Doch we lopen enigszins op de feiten vooruit, wat verwarring kan veroorzaken. Om dat te voorkomen, verplaatsen we ons naar de vroege ochtend van de twintigste april 1944.

Hendrik Leemreize fietste die dag tegen zes uur naar Raalte. Bij de firma Mali - in die plaats 'tante Naadje' genoemd - waren zes piloten gehuisvest die naar Martin Lelivelt in Lichtenvoorde moesten worden gebracht. Leemreize fietste niet alleen. Hij was in gezelschap van Jan Witten. Bij tante Naadje aangekomen kregen de twee mannen te horen dat het in Lichtenvoorde niet pluis was. Ze konden beter in Raalte blijven. Leemreize overlegde kort met zijn collega wat ze zouden doen. Witten stelde voor om naar Lichtenvoorde te telefoneren en te vragen wat daar precies aan de hand was. Aldus geschiedde. Witten kreeg van een niet nader genoemde persoon, vermoedelijk Bernardus (Bernard) ter Haar (1891-1973), de vader van Piloten-Joep, te horen dat er in Lichtenvoorde een razzia aan de gang was. Enkele verzetsmensen, waaronder de reeds genoemde Willem Doppen en Martin Lelivelt, alsmede Antonius (Antoon) Fredericus Slot (1918-1944), waren reeds opgepakt en afgevoerd. Ondanks de waarschuwing om niet terug te komen, waagden Leemreize en Witten het er op. Ze speldden hun NSB-speldje op, vertelden zo goed mogelijk aan de zes piloten wat er aan de hand was en liepen naar het station in Raalte. Leemreize kocht acht enkeltjes naar Zutphen. Als we de conducteur buiten beschouwing laten, werden ze tot Zutphen niet gecontroleerd. In de trein onderweg naar Zutphen wijzigden de beide mannen hun reisplan; niet onverstandig, want hoe dichters ze bij huis kwamen, hoe groter de kans op onverwachte controle door de Duitsers, vooral op de stations.

In Zutphen stapten allen uit. Zo onopvallend mogelijk wandelden ze, uiteraard enigszins gescheiden van elkaar om niet als groep op te vallen, naar de uitgang van het station en gaven daar hun kaartjes af aan de stationschef. Buiten het station gekomen, leidde Leemreize de zes piloten naar de Zutphense familie Berendsen in de Blèse, een familie die eveneens faam had verworven in het voorthelpen van gestrande piloten.

Nadat de piloten veilig waren afgeleverd, begaven Leemreize en Witten zich weer naar het station. Daar stapten ze in het voorste gedeelte van de gereedstaande trein naar Winterswijk. Ze namen daarin geen plaats doch wandelden veiligheidshalve door de trein naar het achterste rijtuig, waarna ze uitstapten. Zo normaal mogelijk verlieten ze het station. Ergens in Zutphen "leende" ieder ongevraagd voor onbepaalde tijd een fiets. Zoveel mogelijk over binnenwegen fietsten ze naar Lichtenvoorde, waar ieder zijns wegs ging. Leemreize reed terstond naar de woning van de familie Martin Lelivelt-Hund. Na zijn aankomst daar trof hij Jozef Antonius Martinus Lelivelt (*1926) aan, de jongste zoon. Deze vertelde hem in het kort wat er was gebeurd: dat de Duitsers binnen waren gekomen, vader hadden ondervraagd en hem uiteindelijk in een DKW hadden meegenomen. Ze hadden het hele huis doorzocht, maar de

twee Amerikaanse piloten - Stinnet en Glassman - die daar verstopt waren, waren onvindbaar gebleven. Die zaten nog veilig op zolder, achter het dakbeschot. Leemreize taxeerde de situatie ter plekke. Hij vreesde dat de Duitsers wel eens terug zouden kunnen komen, met alle nadelige gevolgen vandien. Uit voorzorg en in overleg met mevrouw Johanna Clara Maria Ludmilla Lelivelt-Hund (1896-1973), de echtgenote van Martin, nam hij de beide piloten mee.

De voormalige eierpakkerij van Ter Bille

Meer sluipend dan lopend ging hij met hen naar de eierpakkerij van Johannes Hermanus (Herman) Antonius ter Bille (1908-1976) aan de Raadhuisstraat. Daar was op de zolder van het pakhuis een kamertje afgetimmerd, waar het naar de gegeven omstandigheden niet onaangenaam toeven was. Vandaar zijn de piloten met de hulp van Hendrik Leemreize naar de Zwarte Plak gebracht, een kleine boerengemeenschap in de buurt van het plaatsje America in de Limburgse Peel. En vanuit die plaats zijn ze door de Belgische en de Franse ondergrondse naar Portugal gebracht, waar de oversteek naar Engeland is gemaakt. Men neemt aan dat ze daar veilig zijn aangekomen.

De nacht van 30 april op 1 mei 1944

De razzia van 20 april 1944 kreeg een afschuwelijk vervolg in de vroege ochtend van de eerste mei 1944. Een groot aantal overvalwagens raasde opnieuw met grote snelheid door de Achterhoek. Lichtenvoorde werd ook aangedaan. Op verschillende plaatsen in het dorp stopten ze, precies voor de panden waar ze zijn moesten. Ruw drongen de bewapende Duitsers de woningen binnen, haalden de mannen of vrouwen uit de huizen en sommeerden hen in een van de wagens plaats te nemen. Wie niet meteen aan hun bevelen gehoor gaf, werd hardhandig geholpen. De oogst was triest. Twaalf Lichtenvoordse mannen en een vrouw, bijna allemaal werkzaam in het verzet, werden afgevoerd naar het gemeentehuis, waar ze moesten wachten op verder transport naar Arnhem.

Over de oorzaak van de tweede razzia bestaan enkele theorieën, meer bedenksels hoe een en ander gegaan zou kunnen zijn. Van mijn kant heb ik weinig behoefte die te noemen, laat staan er een aan toe te voegen. Daar is niemand bij gebaat, en zeker het voormalige verzet niet. Hoe dan ook, de SD had in die nacht en vroege ochtend een lijst van Lichtenvoordse verzetsmensen die zo spoedig mogelijk opgepakt moesten worden. Dit keer, tenminste dat nemen we zonder meer aan, stond daar ook expliciet de naam van Hendrik Leemreize op vermeld, compleet met zijn adres, doch Leemreize ontsprong de dans. Hij had had geluk niet aanwezig te zijn.

Op de eerste mei was Hendrik Leemreize namelijk al vroeg met Joep ter Haar naar Zieuwent gegaan om enkele piloten op te halen. Ze waren er zo snel mogelijk mee naar huis gegaan, met de bedoeling de jongens tijdelijk in de schuilkelder op het erf van Leemreize onder te brengen. Onderweg waren ze door Bernard ter Haar getipt. Hoe dat precies in zijn werk is gegaan, is niet bekend. Het lijkt mij aannemelijk dat Bernard ter Haar een betrouwbare aanwonende van de Zieuwentseweg heeft opgebeld, die op zijn beurt Leemreize en Joep ter Haar heeft aangehouden en hen heeft verteld wat er aan de hand was. In elk geval heeft Ter Haar aan zijn zoon en Leemreize laten weten: kom niet naar huis. Als je het toch doet is de kans groot dat je wordt opgepakt.

De twee hebben die raad niet in de wind geslagen en zijn met de piloten naar elders gegaan, naar een afgelegen schuur ergens op 't Broek, waar ze maar korte tijd hebben gezeten, alvorens de lange tocht naar Engeland te ondernemen.

Hoe gingen de SD'ers bij de familie Leemreize op 't Zand te werk? Weinig anders dan de manier waarop ze elders te werk waren gegaan, waarover ik u hierboven reeds enige kenmerkende details vertelde. Uiteraard vroegen ze meteen naar Hendrik. Moeder Leemreize-Bonenkamp antwoordde dat haar zoon niet thuis was, doch daar namen ze geen genoegen mee. De commandant liet grondig de hele boerderij doorzoeken, terwijl zijn manschappen de vluchtwegen onder schot hielden. Vooral de zolder werd haarfijn uitgekamd. Alles wat daar lag, werd er afgehaald, maar een geheime, inpandige ruimte ontsnapte wonder boven wonder aan de aandacht van de SD. Dat was maar goed ook, want daarin zaten op dat moment drie piloten verstopt.

Bij de aankomst van het overvalcommando, nog juist voordat dat het huis doorzocht, stuurde moeder Leemreize een van haar dochters uit voorzorg naar bed. Vliegenvlug ging die naar boven en in bed liggen, waar ze zich ziek hield. Haar moeder ging even later troostend naast haar zitten, op een stoel die stond op een goed in de naden van de plankenvloer weggewerkt luik dat toegang verschaft tot de ruimte waar de drie piloten verborgen zaten. De zieke dochter was geen reden voor de SD om de kamer waarin ze lag, over te slaan. Uitvoerige inspectie volgde. Gelukkig werd het luik niet ontdekt.

Geïrriteerd, omdat ze niets hadden gevonden, namen de teleurgestelde SD-mannen rigoureuze maatregelen. Vader Evert Jan Leemreize - nota bene al 61 jaar oud - en zijn zonen Wilhelmus (Willem) Johannes Antonius (1917-1986) en Johannes (Jan) Antonius Maria (1927-1997) werden als gijzelaars in de overvalwagen meegenomen. Via Arnhem zijn ze in de bunker van kamp Vught terechtgekomen.

Hendrik Leemreize, die, tegen alle waarschuwingen in, toch nog van 't Broek naar 't Zand was gegaan, zag vanuit de bosjes hoe zijn vader en broers werden afgevoerd. Hij kon het niet verkroppen dat zij voor hem moesten boeten en overwoog om zich vrijwillig aan te geven. Zijn maten, waarmee Leemreize overlegde, praatten hem dat met veel moeite uit het hoofd; het zou hem zijn kop kosten. De balans sloeg door in hun voordeel, Leemreize vond dat zij gelijk hadden en zag er vanaf om zich vrijwillig aan te geven.

Evenals vele andere moedige Lichtenvoorders wisten vader en zoons Leemreize de moeilijke,

doodvermoeiende verhoormethoden die daar aangewend werden, te doorstaan. Tijdens hun acht dagen durende verblijf in Vught, voor de ten onrechte vastgehouden gedetineerden een eeuwigheid, hebben ze niets losgelaten wat nadelig was voor het verzet.

Zoals we inmiddels weten, waren er meer overvalwagens op de weg. Een daarvan stopte bij de familie Kruij-Blommesath aan de Lievevelderweg. Met het reeds beschreven kenmerkende geweld werden de broers Josephus (Joop) Maria Johannes (*1921) en Cornelis (Cor) Hermanus (*1924) Kruij opgehaald. Hen wachtte eenzelfde lot als de Leemreizes, al moet daar aan toegevoegd worden dat zij pas enige dagen na de bevrijding terugkwamen in Lichtenvoorde, na ruim een jaar de verschrikkelijkste ontberingen en vernederingen in enkele Duitse arbeidskampen te hebben ondergaan.

Bij Kruij trof de SD geen halve maatregelen. Het gehele huis werd systematisch doorzocht, evenwel zonder belastend materiaal te vinden. Bij het verlaten van het pand werd de telefoon onklaar gemaakt, de microfoon werd eruit gehaald. Dit was voor Agnes Wilhelmina Alphonsa Kruij (*1922), een zuster van Joop en Cor, geen reden om niets te doen. Nog maar net was de overvalwagen vertrokken of zij sprong op de fiets en reed naar de familie Van Wijngaarden-Gilsing, dichtbij haar huis aan de Lievevelderweg en naar de familie Leemreize²-Koelman aan de Patronaatsstraat, omdat zij dacht dat daar wel eens onderduikers verborgen zouden kunnen zitten. Beide families waarschuwde zij van hetgeen er zich in haar woning had afgespeeld en wat er eventueel bij hen nog kon gebeuren.

Bij Leemreize was Agnes juist op tijd. Amper op de terugweg naar huis, die ochtend, hoorde ze achter haar de overvalwagen reeds de Patronaatsstraat inrijden. Die stopte voor het huis van Leemreize.

Bernardus (Bernard) Johannes Antonius Leemreize (*1912) wachtte niet op het bezoek. Schielijk verliet hij aan de achterzijde zijn woning. Zonder zich te bedenken klom hij over de ongeveer anderhalve meter hoge afrastering, waardoor hij op het terrein van de naast zijn woning liggende houtwarenfabriek van Weijenburg kwam. Aan de andere kant, de kant evenwijdig aan de Broekboomstraat, verliet Bernard het terrein, wederom over de afrastering. Via een omtrekkende beweging klopte hij uiteindelijk aan bij schilder Hendrikus (Hendrik) Johannes Bernardus Leuven (1901-1975) en zijn vrouw, de modiste Gijsberdina Antonia Bours (1901-1991) in de Rapenburgsestraat. Leemreize werd daar gastvrij onthaald.

Inmiddels was de SD de woning van de familie Leemreize-Koelman binnengedrongen, kennelijk in de veronderstelling dat Hendrik zich daar bij zijn broer ophield of om Bernard op te halen. Dat geen van tweeën daar was, hadden ze blijkbaar niet verwacht. Wel zag een van de SD'ers, mogelijk een Nederlander, het beslagen bed waarin Bernard had gelegen. In goed verstaanbaar Nederlands vroeg hij vriendelijk aan een van de kleine kinderen: 'Zeg mij eens, wie heeft daar geslapen?' 'Ikke,' antwoordde het kind meteen met een helder stemmetje; een antwoord dat geen van de volwassen aanwezigen voor mogelijk had gehouden.

Het doorzoeken van Leemreizes woning leverde voor de SD evenmin resultaat op. Toch hebben ze iets over het hoofd gezien. Er bevond zich wel degelijk een schuilplaats in de woning. In de gang was een toegang gemaakt tot een kelder waarin meerdere personen verborgen konden worden gehouden. Die toegang werd altijd zorgvuldig afgedekt. Tijdens de huiszoeking op die eerste mei 1944 zijn de Duitsers er zelf enige keren overheen gelopen, zonder iets te merken.

In die kelder heeft Hendrik Leemreize verscheidene keren de nacht doorgebracht, evenals een drietal Engelse piloten die Bernard Leemreize op verzoek van pastoor Evodius van der Snoek (1892-1950) gedurende veertien dagen in huis had genomen en die door Joep ter Haar naar de Belgische grens zijn gebracht.

Terug naar Hendrik Leemreize. Hij begreep dat hij voortaan op zijn tellen moest passen, veel

meer nog dan voorheen. In de tijd na de gebeurtenissen op de eerste mei 1944, dook hij onder tot enkele dagen voor de bevrijding. Hij hield zich, telkens voor een korte periode, schuil op verschillende adressen in de Achterhoek: enige dagen in de watertoren van leerlooier Hulshof aan de Aaltenseweg te Lichtenvoorde, samen met Gerhardus (Gerrit) Johannes Reinders (1920-2000) en Joep ter Haar, bij de familie Hulshof-Klein Gunnewiek op boerderij St.-Willibrord in Lieveelde, waar verzetsman Gerrit Reinders - een goede bekende van Leemreize - al kind aan huis was, bij Klein Gunnewiek aan de Berkendijk in Lichtenvoorde en bij Rools-Nieuwenhuis in Lieveelde. Tussen het verblijf op voornoemde adressen door bivakkeerde hij af en toe als een welkome gast in zijn eigen schuilkelder op 't Zand of in andere onderaardse holen.

Het nomadenleven dat Hendrik werd opgedrongen, betekende niet dat hij zijn verzetswerk staakte. Gelouterd door het oppakken van zijn vrienden ging hij nog een paar weken stug door, veil voor zijn vaderland, overtuigd van de goede zaak waarvoor hij streed.

De landing van de geallieerden in Normandië, op 6 juni 1944, maakte het begeleiden van piloten naar veiliger oorden bijna onmogelijk. Het oprukkende front in het Zuiden bleek dikwijls een niet te nemen barrière. Het wegbrengen van piloten werd nuonderbrengen van hen, overal waar maar plaats was. Een van de laatste piloten die hij op weg hielp naar een schuilplaats was S. (Stan) E. Hanson, de welbekende auteur van het boek 'Sprong in het duister.'

S.E. Hanson

In de avond van 7 februari 1945, een kleine twee maanden voordat Lichtenvoorde werd bevrijd, steeg een eskader bommenwerpers op van een vliegveld ergens in Engeland. Een groep jagers vergezelde de logge vliegtuigen. Tegen middernacht bereikten zij hun doel, het Dortmund-Eemskanaal nabij het plaatsje Ladbergen, ongeveer vijfentwintig kilometer ten noorden van Münster. Een van die bommenwerpers, een Lancaster van het type EM X-ray, werd bestuurd door Leo Fowler. De overige bemanningsleden waren bommenrichter en copiloot Ron Young, middenboordschutter Geoff Cheeseman, air-observer/achterschutter Norman Levick, boordwerktuigkundige Eric Copley, marconist Johnny Eaton en navigator Stan Hanson.

Volgens plan werd de explosieve lading van de Lancasters op de dijk gedumpt. Weldra stroomde het water door de bressen die door de exploderende bommen in de dijk waren geslagen over het lager gelegen land.

Voldaan over het welslagen van hun missie, maakten de piloten een bocht van honderdtachtig graden en vlogen terug naar Engeland, niet wetende dat zij door een Duitse nachtjager werden achtervolgd.

Boven de Duits-Nederlandse grens werd de Lancaster van Hanson onverwacht door die jager aangeschoten en vloog in brand. Tijd om met de kist een noodlanding te maken was er niet meer. Springen was de enige mogelijkheid. Alle bemanningsleden zijn uit de 'Lanc' gekomen; veilig hebben ze de aarde bereikt. De aangeschoten bommenwerper vloog nog een tijdje onbemand door. Op kleine afstand van de boerderij van de familie Spanjaard (thans bewoond door de familie Krabbenborg-Nijenhuis) stortte hij neer.

Twee van de zeven bemanningsleden, Hanson en Cheeseman, kwamen op geringe afstand van elkaar in Winterswijk terecht, even ten westen van de Duitse grens. Kort na hun landing werden ze door het plaatselijke verzet verenigd. Nadat zij van hun doorstane ontberingen waren bekomen, werden zij door Pampiermole uit Aalten - in verzetskringen werd hij Karelkje genoemd - verder begeleid in westelijke richting, waar ze tussen Lieveelde en Lichtenvoorde werden overgenomen door Henricus (Henk) Johannes Antonius Hulshof (1919-2000) van het

Lichtenvoordse verzet. Hulshof bracht de beide mannen naar de boerderij van Henricus (Hendrik) Johannes Petrus Orriëns (*1914) aan de Voshuttendijk te Lichtenvoorde, waar ze een veilige schuilplaats kregen aangeboden op de hooizolder. De grote gastvrijheid die de beide piloten bij Orriëns hebben ondervonden, heeft slechts enkele dagen geduurd. Ze hunkerden naar Engeland om opnieuw in een Lancaster te kruipen en de 'Hunnen' flink op hun donder te geven.

Een paar dagen later, op een regenachtige zondagavond, trachtte het verzet tegemoet te komen aan hun wens. Henk Hulshof arriveerde met Hendrik Leemreize in de boerderij van Orriëns. Hulshof legde Hanson en Cheeseman uitvoerig uit wat de bedoeling van hun komst was. Ze zouden een paar kilometer zuidwaarts lopen naar Te Lindert op boerderij Boschman in Barlo, in de richting van de Rijn. Dat laatste klonk de twee mannen als muziek in de oren: de Rijn over, en dan op weg naar Engeland.

Zonder noemenswaardige moeilijkheden zijn ze dezelfde avond in Barlo aangekomen, geheel onwetend dat ze daar nog zeven weken zouden moeten blijven, tot de bevrijding.

Eind maart 1945. De geallieerden reden met veel machtsvertoon Lichtenvoorde binnen, uitzinnig van vreugde begroet door de bevolking. Hendrik Leemreize was volgens afspraak met het Aaltense verzet in de late ochtend als lid van de Binnenlandse Strijdkrachten (BS) naar boerderij Boschman in Barlo gegaan. Gewapend met een stengun tegen een onverhoedse aanval van een verdwaalde Duitser en een oranje armband om zijn mouw, klopte hij op de deur van de boerderij, waarna hij binnen werd gelaten. Hanson en Cheeseman herkenden hem meteen als de man die hen van Orriëns naar Boschman had gebracht. Een van de aanwezige verzetsleden in de boerderij, Wim Lensink, vertelde de piloten dat zij onder begeleiding van Leemreize naar Lichtenvoorde zouden gaan, waar ze officieel zouden worden overgedragen aan de geallieerden.

Onderweg daar naartoe kwam er plotseling vanachter een gevel van een boerderij een ongewapende Duitse soldaat tevoorschijn. Leemreize beval de man tot stoppen. De soldaat die in volkomen uitgeputte toestand verkeerde, gaf onmiddellijk gehoor aan het bevel.

Automatisch hief hij zijn handen omhoog, waarop Leemreize de man gebod om voor hem uit te lopen. Met z'n vieren bereikten ze zonder verdere incidenten Lichtenvoorde, waar de twee piloten zich bij de geallieerde troepen voegden, en de Duitser aan de militaire commandant werd uitgeleverd. Na die missie kreeg Leemreize opdracht om bij het gemeentehuis assistentie te verlenen aan de geallieerde Militaire Politie. Door de intens blijde bevolking was daar de doorstroming van de militaire voertuigen even in de verdrukking gekomen.

Wapens

Zoals we reeds constateerden, droeg Hendrik Leemreize bij het ophalen van de twee piloten een wapen: een stengun van Britse makelij. Dat hij een wapen droeg was niet zo vreemd. Het volgende lag mede daaraan ten grondslag.

Wapens zijn voor het verzet altijd al van levensbelang geweest: voor overvallen op distributiekantoren, het bevrijden van opgesloten verzetsleden of, in het uiterste geval, het liquideren van tegenstanders.

Een ander fenomeen waarbij wapens onontbeerlijk waren, was de fysieke vorming van de BS uit enkele verzetsorganisaties, die geleidelijk in de tweede helft van 1944 zijn beslag kreeg. Bij die vorming deden zich een aantal prangende vragen voor die op korte termijn van een adequaat antwoord moesten worden voorzien. De voornaamste was wel: 'hoe kunnen we, indien de bezettende macht door de geallieerden binnen zijn eigen landgrenzen is teruggedrongen, een eventueel machtsvacuüm in ons land, provincie, stad of dorp voorkomen.

Enkele andere aandachtspunten waren nog: het opsporen c.q. inrekenen van Duitse soldaten, het arresteren van NSB'ers en het meestrijden aan geallieerde zijde tegen de Duitsers. Geheel ten overvloede zij nog vermeld dat de BS, opgedeeld in een strijdend en niet-strijdend gedeelte, een veel ruimer aandachtsgebied had, doch dat kan in het kader van dit verhaal niet uitputtend worden behandeld.

Commandant van het gewest Achterhoek van de BS was luitenant-kolonel W.A. van den Wall Bake uit Vorden. De commandant der BS van Lichtenvoorde was de onderwijzer Hermanus (Herman) Antonius Hendricus Spaan (*1907), een man die zich consciëntieus van zijn taak kweet, alhoewel een enkeling ongezouten kritiek op hem leverde; Spaan zou, aldus dezen, een man zijn die teveel van achter zijn bureau de zaken regelde, doch dit terzijde.

Het gebundelde verzet in de Achterhoek, met dat van Aalten aan het hoofd, werkte nauw samen met de geallieerden. Het resulteerde in een viertal wapen- en munitiedroppings op een afwerpterrein dat een flink eind ten zuiden van Lichtenvoorde lag³. De droppings die in het late najaar van 1944 plaatsvonden werden door het verzet verzameld en over de diverse plaatsen gedistribueerd, waar wapens en munitie aan de leden die ervoor in aanmerking kwamen werden uitgedeeld. De wapens en de munitie voor Lichtenvoorde werden naar de schuilplaats van Hendrik Leemreize gebracht, waar ze door hem of de onderduikers van het verzet ontvet en gebruiksklaar gemaakt werden, alsmede werden ingeschoten. In de verdere distributie van de Lee Enfield-geweren, de stenguns, de Browning-pistolen en de Mills-handgranaten had Hendrik Leemreize een groot aandeel.

De komst van Johanna (Anna) Antonia Jaspers (*1919)

De frontlijn liep na Dolle Dinsdag in een deel van Noord- en Midden-Limburg parallel aan de Maas. Ten westen daarvan lagen de stellingen van de geallieerden, ten oosten van de frontlijn hadden de Duitsers zich ingegraven. Regelmatig bestookten de strijdende partijen elkaar met grof geschut. De granaten sloegen over en weer in. Aan de westzijde van het front waren de mensen reeds geëvacueerd.

De mensen die in de huizen of boerderijen tussen de twee legers langs de oostzijde van de Maas woonden, verkeerden daarentegen in een weinig benijdenswaardige positie. Zij mochten tot dusver niet naar elders vertrekken. Hun huizen waren door het schieten zwaar beschadigd. Af en toe viel er een slachtoffer te betreuren.

Vanwege die onophoudelijke beschietingen zaten alle families achter de oostelijke frontlijn vrijwel voortdurend in hun inderhaast gemaakte schuilkelders. Enkele kelders waren zelfs gemaakt met hulp van Duitse soldaten. Dat hun hulp niet helemaal belangeloos was, getuigden de vele keren dat zij er eveneens gebruik van maakten.

Het wachten was op het grote offensief van de geallieerden dat elk moment kon beginnen. Om meer slachtoffers onder de burgerbevolking te voorkomen, achtten de Duitse en de geallieerde autoriteiten het nodig om de Noord- en Midden-Limburgse bevolking oostelijk van de frontlijn te evacueren naar veiliger plaatsen in bezet Nederland. Op aandringen van de Duitsers zouden de Limburgers oorspronkelijk met een grote boog door Duits gebied naar de provincie Utrecht moeten lopen, een voetreis van 250 à 300 kilometer, al naar gelang de plaats waar men woonde en de locatie waar men naartoe ging. Later werd besloten de uittocht per trein plaats te laten vinden, maar nu naar de provincies Groningen, Friesland en Drenthe. Daar zou meestal nog een behoorlijke voettocht aan voorafgaan om het dichtstbijzijnde station van vertrek te bereiken.

De familie Jaspers uit Bergen, die reeds van Dolle Dinsdag tot Driekoningen 1945 bijna onafgebroken in de schuilkelder had doorgebracht, kreeg te horen dat zij naar Groningen

Hendrik en Anna Leemreize

moest, doch niet per trein, want het reisplan was alweer gewijzigd. De ouderen en ouders met kinderen uit Bergen zouden voor die reis de beschikking krijgen over een met paard bespannen kar of wagen, de jongeren, waaronder de vierentwintigjarige Anna Jaspers, zouden hen te voet volgen. Voor een verslag van die barre tocht en de tijd daarna, laten we haar aan het woord:

'Op 6 januari 1945. 's ochtends vroeg, het was nog donker, zette de stoet uit Bergen zich in beweging, richting noorden. Er lag een dik pak sneeuw. De weg leek soms eindeloos lang. De ouderen op de wagen hadden het steenkoud. Hun ledematen waren stram. Mijn voeten deden pijn, ze zwollen op, zodanig dik dat de schoenen niet meer om de voet pasten. Op kousenvoeten liep ik verder door de koude sneeuw. Hoe ver is het nog, dacht ik telkens. Ik kon haast niet meer. Stoppen ging niet. We moesten verder. Na een tocht van ongeveer dertig kilometer, alsmat sjokkend door de sneeuw, kwamen we eindelijk doodvermoeid in Kleef aan. In een school hebben we de nacht doorgebracht. De volgende dag zijn we naar Emmerich gelopen. Die tocht was niet zo zwaar als van Bergen naar Kleef. We wonden aan de barre winterse omstandigheden. In Emmerich hebben we wederom in een school geslapen. De volgende dag weer verder; via 's-Heerenberg naar Zeddam. Gelukkig konden we daar een paar dagen blijven om uit te rusten van de vermoeienissen. In Zeddam kregen we te horen dat we niet naar Groningen hoefden, maar naar een opvangcentrum in Terborg moesten. Daar hebben we ongeveer een maand gezeten. Door bemiddeling van een medewerker van het centrum kwam ik in een gastgezin terecht, waar ik kon blijven totdat ik andere ruimte in de omgeving had gevonden. Een zoon uit dat gezin kende kleermaker Wolters uit Lichtenvoorde. Hij raadde

me aan daar eens een bezoek te brengen, zij hadden nog wel woonruimte over voor een evacué. Ik nam mij voor om de familie Wolters 's anderendaags te bezoeken. Zover kwam ik die volgende dag niet. Vooraan in Lichtenvoorde ontmoette ik gemeenteopzichter Theodorus Hendrikus Wegman. Die stuurde mij naar de ouders van Hendrik Leemreize. Daar ben ik hartelijk ontvangen. Wel hebben ze me gescreend. Achteraf begrijp ik dat wel, want ze wilden weten wie ik was, mede door de verzetsactiviteiten die ze daar ontplooiden, waar ik, op dat moment en al die tijd dat ik daar als evacuee ben geweest, hoe vreemd het ook moge klinken, niet het geringste vermoeden van heb gehad.

Bij Leemreize hield ik mij hoofdzakelijk bezig met het naaien van korte onderbroeken en hemden. Heel wat rollen linnen uit de kast van moeder Leemreize werden daarvoor gebruikt. Waar dat ondergoed voor was? Het is misschien raar dat ik het zeg, maar ik had geen idee! Daar vroeg ik ook niet naar.'

Ooit zei Hendrik Leemreize eens tegen een verslaggever die hem interviewde: 'Met het verzetswerk was ik zo allemachtig druk, dat ik geen tijd over hield om contacten met 'vrouwleu' aan te knopen. We zullen die uitspraak van Hendrik maar respecteren of aanvaarden zoals hij dat toentertijd gezegd heeft.

In elk geval is na de komst van Anna Jaspers op de boerderij die zienswijze nogal radicaal veranderd. Na de oorlog zijn ze met elkaar getrouwd.

Besluit

Lichtenvoorde werd in de oorlogstijd door een hoge Duitse officier 'Klein Engeland' genoemd, vanwege de vele piloten die door het plaatselijke verzet zijn opgevangen, verstopt en met veel kunst- en vliegwerk via enkele zogenaamde etappen- en crossinglijnen naar Zuid-Europa of Zwitserland zijn gebracht, waar zij respectievelijk over het water en door de lucht de oversteek naar Engeland maakten. De naam 'Klein Engeland' werd onbedoeld een erenaam voor het verzet, synoniem aan onbaatzuchtige heldendaden en onvervalste vaderlandsliefde. Het ging de leden van het verzet niet om de eer, persoonlijk gewin of om iemand de loef af te steken. Integendeel, het ging slechts om de medemens in moeilijkheden, die even als 'vreemde passant' in ons land of in ons dorp verbleef, in veiligheid te brengen. Om die eer ging het. Daar putten ze moed uit, vooral als hun missie was geslaagd. Daarna begonnen ze vol ingetogen trots aan hun nieuwe klus, onopvallend, altijd zonder woorden.

In dat beeld van Klein Engeland past de persoon van Hendrik Leemreize, wiens degelijke karakter we reeds aan het begin van dit verhaal kort beschreven. Door zijn bemoeienissen is een groot aantal mensen in veiligheid gebracht; naar schatting ruim tweehonderd.

Jarenlang een risicovol leven leiden gaat niemand in de koude kleren zitten, ook Leemreize niet. Naarmate zijn leeftijd vorderde, werd hij 's nachts bevangen door angstdromen. Woelend herbeleefde hij de momenten van weleer die regelrecht uit zijn onderbewuste tot leven kwamen. Waren die te vermijden geweest?

Na de bevrijding brak een tijd aan die we de wederopbouw noemden. Hard werken en niet zeuren was het motto, en vooral niet omkijken naar al hetgeen is geschied. De eerste tien, vijftien jaar werkte die medicijn redelijk, daarna niet meer. Onverwerkte trauma's werden weer naar boven gestuwd, bij de een plotseling, bij de ander tergend langzaam. In beide gevallen bewerkten ze onophoudelijk lichaam en psyche.

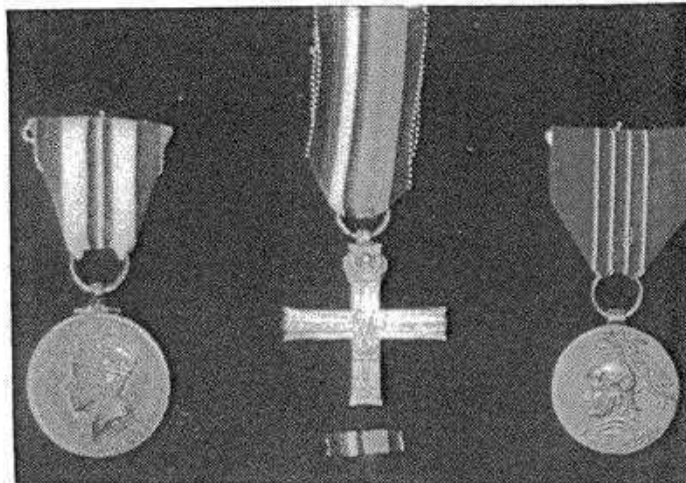
Niet iedereen leed aan het oorlogstrauma. De enkeling die van het begin af aan zijn hart binnenstebuiten keerde, was ervan gevrijwaard of kreeg het in veel lichtere mate.

Leemreize verwerkte de traumatische ervaringen op de hem kenmerkende wijze, overeenkomstig zijn karakter. Hij ging op gezette tijden naar zijn collega Willem Geurink op 't

Broek, waar hij zijn schapen had gestald. Dikwijls zaten de beide mannen urenlang in elkaars nabijheid, bij mooi weer buiten in de tuinstoel, bij slecht weer binnen aan de keukentafel. De ene keer werd er veel gepraat, de andere keer werd er weinig of bijna niets gezegd. Toch ervoeren de twee mensen die stilte als een oneindige waterval van regulerende gedachtenstromen die hun psyche in zekere zin telkens voor een klein gedeelte van de zware oorlogslast bevrijdde.

Een enkele keer bespraken ze kort een ellendig voorval uit het verleden, ernstig, zonder smuk. Het moest zo zijn wat we toen hebben gedaan, we konden niet anders, was telkens hun conclusie na zo'n gesprek.

Hendrik Leemreize kreeg voor zijn verdiensten in het verzet vijf officiële onderscheidingen. Namens koning George VI van Engeland ontving hij op 8 juli 1948 in Den Haag uit handen van Prins Bernhard een medaille voor zijn betoonde moed in de oorlog (de medaille links op de foto hieronder).

De medailles van verdienste

Voor de hulp aan de Airmen van het Britse Gemenebest ontving Leemreize van Winston Churchill - van 1940-1945 minister-president van Engeland - een certificaat.

De Fransen onderscheidden hem op 7 november 1947 met een certificaat - ondertekend door generaal De Gaulle - voor het opvangen en verder helpen van ontvluchte Fransen uit Duitse krijgsgevangenschap.

Dwight D. Eisenhower, de president van de Verenigde Staten, waardeerde hem met een certificaat (op de volgende bladzijde afgedrukt) met medaille voor het uit handen van de vijand houden van geallieerde soldaten en de verdere hulp aan hen bij hun tocht naar de vrijheid (zie rechter medaille).

In het voorjaar van 1984 ontving Leemreize uit handen van de Commissaris der Koningin in Gelderland, ing. M. de Bruijne, in de aula van de Dr. Ariënschool te Lichtenvoorde het Nederlandse verzetsherdenkingskruis (kruis midden op foto).

Henny Bennink
februari 2002

Met dank aan:

mevrouw Anna Leemreize-Jaspers, de heer Theo Leemreize en de heer Albert Geurink.

Noten:

- 1 In het boek van Boot, 'Burgemeester in bezettingstijd', in feite een gepubliceerd dagboek, wordt de naam Leemreize niet genoemd. Mogelijk heeft Boot uit veiligheidsoverwegingen de naam van de Lichtenvoordse verzetsman achterwege gelaten. Leemreize zelf weet zich het voorval goed te herinneren. Op 2 januari 1992 vertelt hij aan zijn vriend en verzetsman Willem Geurink (Bron: brieven van Willem Geurink aan zijn zoon Albert) dat hij voorgaande nacht had gedroomd over de ontsnapping van die piloot uit het gemeentehuis van Varsseveld, bijna achtenveertig jaar geleden.
- 2 Hendrik Leemreize's familienaam wordt met een 'z' gespeld. De familienaam van Bernard Leemreize, een broer van Hendrik, met een 's'. De oorzaak: bij het huwelijk van Bernard Leemreize heeft de ambtenaar van de burgerlijke stand de 'z' abusievelijk door een 's' vervangen.
- 3 De locatie kent in de literatuur verschillende namen: Zwarte Veen, Varsseveldse Veen en Aaltense Goor. Met alle genoemde locaties wordt het vlakke, langgerekte, laaggelegen gebied ten noorden van de Vennebulten bedoeld.

Ollieboll'n bakken

Ieder jaor met old en ni'j begint de blaag'n mien an de kop te dramm'n da'k weer ollieboll'n mot maak'n. N'heidens karwei want veur da'j dee dinge weer in 't vet kont smiet'n mot d'r nog heel wat gebeur'n. Maor,, 't is altied weer 'n mooi gezichte at dee bozzels van blaag'n gemeudelijk van miene ollieboll'n zit te ett'n. Toone van de Kiene zae altied :” Bennad dee ollieboll'n van ow bunt zo lekker daor koj' de vingers wal bi'j op ett'n. Meestal is 't 'n groot feest maor afgeloop'n jaor hew d'r 'n heel spul met ehad. Elk jaor op oledejaorsdag begin ik al bij tieds beslag te maak'n veur dee ollieboll'n. Ut meel haal ik bi'j de molle in Vraogender, dan gao'k naor d'n heetsten bakker van Lechtenvoorrde, ij wet wal waor vrogger bakker Bloemers zat, en haale daor mien gist. Krent'n rozien'n en sukade haal ik bi'j de A.H. en dan op huus an. A'k de achterdeure nog maor kwelleke los heb steet 'n kleinsten mien al op te wachten. Veer jaor is Gait, hee krig egaal meer streeken 'k zegge altied tegen de vrouwe; waor he dat van hef mag Joost wett'n maor in elk geval neet van miene kante. Nog gin trad kan'k in de kokk'n doon of hee steet al naost mien an 't arech. Va, vrog he dan,” a'j temet ut beslag ereurd hebt mag ikke dan'n de leppel aflekk'n? Elk jaor weer 't zelfde leedjen. Gait zeg ik dan” dat kan neet want daor krie'j boekpiene van dat spul geet ow in de maage an't rijz'n. Naoda'k eerste mooder de kokken uut ewarkt hebbe begunt 'n arbeid. En eegaals deur steet den klein'n mien an te kiek'n. A'k nao 'n uur knooien klaor bunne kik Gait mien met grote oog'n an en dan wet ik wal hoo late 't is. Noo veuruit dan dan maor, veur dizze keere dan” en ik geef hum d'n leppel. Den pakt d'n leppel met ziene beide hande an en smikkelt d'r van of zien laev'n d'r van af hengk.”Nog meer va” zegge dan maor daor kump niks van in, at deeg mot noo aerste rijz'n. As ik de panne met beslag onder'n handdook op de kachel zet kiek ik nog ene keere extra opzied. “Doar blief i'j mien met de vingers van af' zeg ik heek strabant tegen hum. T' kaertjen knikt haevig. Dan leg ik mien daale op de banke. Zo umsgeliek 'n uur of twee begin ik met bakken. Ut veel mien al op dat ut beslag dit jaor neet zo wol rijz'n as andere jaor'n. Dat kan te maak'n hebb'n met ut gist dat d,r in zit. Um 'n uur of drie kump mien daor Toone Kiene achtereumme en reep “Hej ze al klaor' nog veur he de kokken in kwam. Jao zee'k ut schot al mooi op'. Too'w efkes later achter ne broen'n paoter zatt'n en beiden ne olliebolle naor binn'n warkt'n zee Toone inens:' Waor's klein'n Gait, meestal steet he veuran. O hee zal wal an't spill'n waez'n in de buurt zee ik. s' Avonds zatte wi'j met z'n allen gezellig an taofel en too vroeg ik hum ' had i'j gin tied van olliebolle'n ett'n Gait? Maor Gait zei neet volle t'rugge. Z'n karnemelkse pap wol he ok neet. Op ens begon he te schreeuwen, de oorue toet'n ow an de kop. Gait wat geet ow toch an, wat he'j toch zei mooder. En Gait maor schreeuw'n en angaon. Mien boek, mien'n boek dot gruwelijk piene' Aerste dach 'k nog niks op uut doon maor too he van de piene van'n stool veel wodd'n mien toch ok bange um't harte. Wi'j 'n dokter ebeld en den ston'n stief kwateerken laterbi'j ons op de stoepe. Too he Gait onderzocht hadde vroeg he mooder wat he den naomeddag zo al egett'n hadde. Mooder kek mien metene an met en hellegen kop en zae” He zal wal te volle van ouwe ollieboll'n hebben ehad. Nee zei ik' dat kan Toone Kiene getuug'n den vroeg zich al af waor Gait zat, 'k hebbe hum 'n heel'n naomeddag neet ezeene. Verrek no schot mien wat te binn'n “ik heb hum ne leppel van dat beslag edaone hee dramm'n mien de oorue van de kop af. Jao maor van een'n leppel krie'j toch zonne boekpienne neet zei 'n doktor. Too kekke wi'j Gait met z'n dreejen us good deepe in de ogene. D'n klein'n bozzel begon te liep'n en vertell'n too dat too'k op de banke lei hee'n handdook van de panne had eligd en duftig van't beslag had enoumene. Too'n doktor vroeg hovolle leppels ut wazzen ewest zei he dat ut d'r wal 'n stuk of achte wazz'n. Dree dagen hef Gait neet naor de pot ekont, veur straffe kreeg he drie dage niks as broene boon'n. Een ding wet Gait no zeker van't ollieboll'n beslag blif he veur altied af.

Deur Bennad van Elskat

Dialezing door de heer J. Teeuwen

Op dinsdag 20 maart 2001 - na de jaarvergadering - hield de heer J. Teeuwen uit Lochem een dialezing over het oud-Achterhoekse landleven. De heer Teeuwen schonk in zijn lezing vooral aandacht aan de natuur en de cultuur die heel goed samen kunnen gaan.

Vroeger, zo verhaalde Teeuwen, waren de boeren in de Achterhoek zo dom nog niet. Ze dachten goed na over de natuur en de reeds in cultuur gebrachte gronden. Ze beschouwden cultuur en natuur als een onlosmakelijke eenheid die in stand gehouden moest worden. Sterker nog, ze waren van die twee-eenheid afhankelijk.

De akkers, zo vertelde hij boeiend verder, hadden een bepaalde afmeting en waren in bijna alle gevallen omheind door houtwallen. De afmeting was niet willekeurig gekozen. Er was rekening gehouden met de zangvogels die in de houtwallen leefden. Die konden dan zonder noemenswaardig gevaar om door een roofvogel geslagen te worden, op elk deel van de akker neerstrijken, op zoek naar insecten.

Ook noemde Teeuwen het nut van de talloze drinkkolken in het landschap, vooral in de weilanden. Niet alleen voor het laven van het vee, maar tevens voor de complementaire biologische verhoudingen; veel van de dieren die in de kolken leven, met name de amfibieën, zijn afhankelijk van wat de weilanden te bieden hebben aan insecten.

Het optimaal samengaan van de natuur en de cultuur is in de achter ons liggende jaren ernstig verstoord geweest, vooral door het grootschalig gebruik van insecticiden, pesticiden en hoe die rotzooi ook allemaal mag heten. Gelukkig komt de mens thans langzaam tot bezinning. Het gebruik van bestrijdingsmiddelen wordt successievelijk verboden en het nieuwe beleid met betrekking tot een evenwichtig beheer van natuur en cultuur komt van de grond. De koestering van de jarenlang geteisterde cultuur/natuur wordt een noodzaak die ons allen aangaat. Het garandeert een kwalitatief beter leven voor mens en dier.

De dia's die de heer Teeuwen vertoonde waren van eminente kwaliteit. U zult ze beslist nog niet vergeten zijn: de boerderij met onderschoer, deels achter het groene geboomte, dromend in een door de zon zinderende zomernamiddag; de felgroene kleur van een kikker in zijn dito habitat; enkele prachtige essen, onderverdeeld in door singels afgescheiden akkers; de kenmerkende smalle Achterhoekse zandweggetjes, ogend als bochtige gele linten die in het groene landschap zijn uitgezet, contrasterend, schilderachtig, vredig, rustiek.

Het bijbehorende commentaar, deskundig, vlot verteld en met veel kennis van zaken, voegde nog iets extra's toe aan de dia's.

De ruim dertig belangstellenden hebben er van genoten.

Henny Bennink

Dialezing 125 jaar Hulshof leer

De vereniging heeft diverse werkgroepen. Een daarvan is de werkgroep voor excursies en lezingen. De werkgroep bestaat uit: mevr. S. Oolthuis, en heren H. Krabbenborg en H. Bennink. Op zondag 14 oktober 2001 werd een foto- en diapresentatie in zaal de Koppelpaarden georganiseerd. Deze presentatie stond in het teken van het 125-jarig bestaan van de Koninklijke Hulshof leerfabriek aan de Driehoek. De titel van de presentatie luidde: 125 jaar Hulshof in relatie tot Lichtenvoorde.

Vanaf 16.00 uur konden foto's worden bekeken, zowel van Lichtenvoorde als van Hulshof. Schoolfoto's en groepsfoto's met heel veel bekende personen, maar ook personen waarvan geen naam bekend was, konden worden bekeken en werden soms herkend. Nogal wat namen zijn ingevuld op de open plaatsen op de naamlijsten die waren bijgevoegd.

Zo tegen half zeven liep de zaal vol met belangstellenden voor de diavertoning, die afwisselend door de heren G. Eppingbroek en H. Bennink werd gepresenteerd. Zij waren ook de samenstellers van zowel de fototentoonstelling als de diapresentatie. Elke dia was goed gedocumenteerd en er werd duidelijk gemaakt welke bijzonderheden erop waren te zien. Dat er nogal wat schoenmakers in Lichtenvoorde waren, was wel bekend -zij sleepten immers de grote kei van het Tongerlo naar de Markt- maar dat er zoveel leerlooierijen waren, was veel minder bekend. Ook van de kei, nog zonder leeuw, was er een prentje. Verder waren er dia's van de oprichters van de fabrieken van Hulshof en Sterenborg en van hun onderlinge concurrentie, zelfs beelden van café de Kikvors. Uiteraard waren er ook beelden van markante personen zoals Marie, die Tenten Knoes verzorgde. Deze naam klinkt slechts sommige mensen nog bekend in de oren. Verder zijn niet vergeten de legendarische figuren Cornelis en August van Wijngaarden.

De eerste sociale woningbouw en het ziekenhuis werden ook gememoreerd en in beeld gebracht. Er waren verder beelden uit de looierij waar de kuipen en haspels steeds groter werden. Uiteraard kregen ook de brand in de tassenfabriek Herwalt en de wederopbouw daarvan de aandacht. Ook was te zien een kanon op de watertoren van de fabriek. Dat was als een ludieke actie daar door de fabrieksarbeiders aangebracht om steun te betuigen aan de succesvolle verovering van het Grolse kanon in 1957. Het toont hoe hecht Hulshof in Lichtenvoorde is geworteld.

Niet alleen uit het dorp werden feestelijke gebeurtenissen getoond, maar ook bij de firma Hulshof, zoals de eerste auto, vernieuwing van machines, uitreikingen van diverse onderscheidingen aan medewerkers en aan het bedrijf zelf: "Koninklijk" in 1976.

De presentatoren komt alle lof toe, dat ze zulke uitgebreide verhalen bij het getoonde konden vertellen. Zij hebben van deze foto- en diapresentatie erg veel werk gemaakt. Gezegd moet worden, dat ze hiervoor van de familie Hulshof ook zeer veel medewerking hadden gekregen. Zo mochten ze gebruik maken van alle archiefmateriaal en konden ze altijd terecht voor informatie. Bovendien was een aantal panelen voor de presentatie van foto's door de firma Hulshof beschikbaar gesteld. De aanschaf van een nieuw projectiescherm is mede mogelijk geworden door een royale donatie door de firma Hulshof aan de vereniging.

De heer Ligtle, lid van de ondernemingsraad van Hulshof, bedankte de vereniging na afloop voor hetgeen er was gepresenteerd. Ongeveer 200 personen hebben de foto's en de dia's gezien. De voorzitter kon om half elf de avond afsluiten.

Henk te Brake

Excursie Ootmarsum

Stadswandeling en bezoek aan het openluchtmuseum

Zondag 22 april 2001: de eerste zonnige voorjaarsdag van het jaar met aangename temperaturen. In Ootmarsum, een vriendelijk Twents stadje, stonden veertig Lichtenvoorders bijeen die aan de heer C. Veldhuis werden toevertrouwd, onze deskundige gids die het eerste deel van de excursie - de stadswandeling - voor zijn rekening nam.

'Ootmarsum,' aldus Veldhuis in zijn inleiding, 'is een van de oudste plaatsen van Twente en in 126 na Christus gesticht door de Saksische legeraanvoerder Othmar. In de Karolingische tijd werd achter de persoonsnaam Othmar het zelfstandig naamwoord 'heem' of 'heim' gevoegd. Zo ontstond Othmarsheem of Othmarsheim, thans Ootmarsum.

Rond het jaar 740 liet de Angelsaksische missionaris Marcellinus in het plaatsje een houten doopkerk bouwen, waar twee keer per jaar de doop werd toegediend aan volwassenen: op paas- en pinksteravond.

In 1325 bevestigde de bisschop van Utrecht Ootmarsum in zijn rechten en vrijheid als stad. Tien jaar eerder al had hij het stadje marktrechten geschonken: een weekmarkt op de dinsdag en een jaarmarkt op de eerste zondag na Maria Geboorte.

Een heel oud gebruik is het "Vlöggen". Hand in hand lopen de mensen door de straten van Ootmarsum, voorafgegaan door de "Paoskeerls": acht jonge ongehuwde mannen op z'n paasbest uitgedost, met een regenjas en een hoed op hun hoofd.

De wandeling door het stadje voerde ons langs tal van monumenten. Met bezieling en humor vertelde Veldhuis heel wat wetenswaardigheden over die monumenten: over het wel en wee van het Drostenhuis, waar de Drost van Twente resideerde; over de diverse in Bentheimer zandsteen gebouwde waterputten in de stad, die nog tot 1936 in gebruik zijn geweest; over de 'Keerweer' of 'Gao terugge,' een straatje dat eindigde bij een boerderij die midden op de zandweg was gebouwd en als zodanig de weg versperde; over het sonore geluid van de midwinterhoorn (bij het beeld van de midwinterhoornblazer) dat vanaf de eerste Adventsdag over de velden van Twente schalt; over de geschiedenis van de siepelteelt in Ootmarsum, en de gemoederen die daarbij soms hoog opliepen. Alleen een Ootmarsumer die daadwerkelijk in het stadje geboren is, mag zich een siepel noemen. Met klem beweerde Veldhuis dat de echte Ootmarsumer een aangeboren wijsheid bezit, waar de 'geïmporteerde' Ootmarsumer niet aan kan tippen. Bij hevige discussies wordt dat fenomeen dankbaar als argument aangevoerd. Zo in de trant van: 'Ach, wees toch stil, jij bent geen siepel!'

Heel even stonden we stil bij het oorlogsmonument aan het Bergplein, het oudste deel van Ootmarsum en de Nederlandse hervormde kerk, een rijksmonument uit 1810. Op weg daarheen klonk warempel vaag het neuriën van het Gelderse volkslied: 'Waar de beuken brede kronen, statig...' enz.

Het Pläske, een straatje dat van de hervormde kerk naar de rooms-katholieke Simon en Judaskerk op de brink leidt, werd vroeger gebruikt als openbaar toilet voordat de dames en heren die van ver kwamen des zondags de kerk betraden. Daarna togen we naar het beeldje van de stadsomroeper: de sculptuur verbeeldt stadsomroeper Morshuis en al zijn illustere voorgangers. Het beroep van dorps- of stadsomroeper is in onbruik geraakt, ook in Ootmarsum. Alleen in de nacht van Oud- op Nieuwjaar wordt nog luide gehoord: 'Twaalf uur hef de klok. De klok hef twaalf uur.'

Via het Cremershuis, een fraaie patriciërswooning uit 1656 aan de Marktstraat, kwamen we aan bij de Simon en Judaskerk, een pseudo-basiliek waarvan de bouw reeds begon in 1230. In de kerk namen we afscheid van de heer Veldhuis. Heel toepasselijk zong hij daar voor ons nog het Twentse volkslied.

In 't Pläske - Neen! Niet in dat bekende straatje, maar in een nabijgelegen restaurant - kwamen we bij van de wandeling. Tevens laadden we ons op voor het tweede gedeelte van de excursie: met koffie en een rijk met slagroom gevulde hoorn.

Voor de ingang van het Molenhuisje van het openluchtmuseum 'Los Hoes', werden we verwelkomd door de heer Greupink, de directeur van het museum. Hij nam ons mee naar de statig ingerichte regentenkamer en gaf daar tekst en uitleg.

'Het grondgebied van het openluchtmuseum was in vroeger dagen een bezit van de Duitse Orde, ontstaan in de tijd van de kruistochten,' begon Greupink zijn verhaal. En hij vervolgde: 'De ridders van die orde verrichtten tijdens de kruistochten veel liefdadigheidswerk in de hospitalen, vandaar dat ze tevens Hospitaalridders werden genoemd. Na het beëindigen van de kruistochten hielden vele ridders van de Duitse Orde zich bezig met het brengen van de christelijke leer in onze contreien. Mede daarvoor stichtten ze Commanderieën (Huizen). De Commanderie Ootmarsum blijkt in 1273 gesticht te zijn. Het behoorde tot de Ballije (groep Huizen) van Utrecht. Door schenkingen van gronden, daarna door aankopen, kwam het Huis in korte tijd tot grote bloei. In 1420 werd de Commanderie Ootmarsum van de Ballije Utrecht overgedragen aan die van Münster.

Tijdens de Reformatie kozen de katholieke ridders van de Duitse Orde de zijde van de Spanjaarden. De twisten die daardoor ontstonden, luidden het verval in van de Commanderie Ootmarsum. De ridderschap Overijssel werd na verloop van tijd eigenaar van de inmiddels gesecculariseerde goederen, en verpachtte het goed weer aan de Duitse Orde.

Gedurende de Münsterse oorlogen probeerden de katholieken met steun van Bernard von Galen het Huis Ootmarsum weer in bezit te krijgen en onder de Ballije Münster onder te brengen, evenwel zonder resultaat. De voorwaarden die bij de vrede van Münster werden opgesteld, beslisten anders.

De Commanderie werd in 1662 door Drost Von Heijden gekocht. Zij bleef tot de sloop van het gebouw, in 1811, een bezit van zijn nazaten.

Op de bovenverdieping van een schuur - ingericht als educatorium - stond een gereconstrueerde maquette van de Commanderie en de Simon en Judaskerk. De kerk had nog de oude toren die wegens bouwvalligheid in 1842 werd afgebroken.

Het openluchtmuseum bezit talrijke historische gebouwen, die voorheen verspreid in de regio hebben gestaan. We noemen: het Los Hoes - waar het openluchtmuseum naar genoemd is. Het is een compleet ingerichte boerderij uit de negentiende eeuw. Trots opende Greupink de goed gevulde linnenkast van het Hoes en blies er vergenoegd de rook in van een sigaar, die hij even tevoren, predikend op een grote zwerfsteen, had aangestoken. We noemen de vakwerkschuur met allerhande oude landbouwwerktuigen; de wagenmakerij annex smederij, waar gekochte of geschonken wagens worden gerestaureerd; de bakspieker, een schuurtje met oven waarin het brood werd gebakken en tal van andere oude gebouwen.

Tegen half vier was Greupink klaar met zijn rondleiding.

Het was al met al een leerzame middag. Voldaan reisde iedereen huiswaarts.

Henny Bennink

Foto-expositie en diavoorstelling Harreveld Een avond vol herkenning

Sinds drie jaar bezoekt de Vereniging voor Oudheidkunde te Lichtenvoorde jaarlijks een van de kerkdorpen in de gemeente om de inwoners te laten genieten van het plaatselijk verleden door het vertonen van dia's, gemaakt naar oude foto's en ansichten.

Op zondag 3 februari 2002 was andermaal de beurt aan Harreveld. Dat er ook nu weer veel origineels te zien was, was mede te danken aan bijdragen van inwoners zelf. Voorafgaand aan de voorstelling was vanaf de late namiddag een foto-expositie te bekijken, waarbij blanco vellen papier de bezoekers uitnodigden tot het opschrijven van aanvullende informatie, vooral namen van onbekende personen. Zo sneed het mes van twee kanten: bezoekers genoten van het getoonde en de vereniging kreeg er weer gegevens bij.

Ook het doel van de dia-avond was tweeledig. De inwoners van Harreveld werden vergast op een interessante avond over de plaatselijke historie en tevens maakten zij kennis met de Vereniging voor Oudheidkunde. Sommigen kenden de vereniging nauwelijks, anderen hadden er zelfs nog nooit van gehoord. Op een avond als deze wordt zichtbaar nieuwe belangstelling gekweekt voor het verleden. De meeste toeschouwers beleefden weer een stukje van hun eigen jeugd, bij anderen leek het bijna vergetene weer boven te komen. Dat bleek wel, daar we vele malen de uitroep "Oh ja!" hoorden.

In Lichtenvoorde-dorp bestaan de bezoekers van dergelijke avonden vooral uit vertegenwoordigers van de grijze golf. Daarom is het zeer verheugend, dat zich onder de toeschouwers/bezoekers in de kerkdorpen juist ook veel jongeren bevonden.

Misschien was de charme van deze avond ook wel dat de keuze zo rijk geschakeerd was: kinderfoto's, markante gebeurtenissen, gebouwen en zomaar vriendelijke, vrolijke familiekiekjes. Al deze foto's werden als een soort cocktail aangeboden, zonder dat die bonte mix afbreuk deed aan de aandacht van de toeschouwers. Stellig bevóorderde juist deze opzet de aandacht en interesse. Feestende mensen, wandelaars, scholieren, voetballers gunden ons een blik. Ook Hammeleide, Lodiek, Scheerbaas en Bonekamp, die geen Bonekamp heette, ze waren er deze avond weer even allemaal. We zagen nog één keer, hoe Mäökes, - ja, zo schrijf je dat in de Wald-spelling! - hoe Mäökes meedogenloos zijn slagstersmes in het varken zette....

Opvallend was de steeds veranderende mode, onder andere op het gebied van kleding en haardracht.

Zo'n foto uit 1952 met dat groepje tienerjongens in die meer dan ruime plusfours - drollenvangers in de volksmond - spreekt boekdelen. Het is misschien overbodig te melden dat dit kostelijke plaatje grote hilariteit veroorzaakte. Opvallend is ook die even plotseling opgekomen als verdwenen lange haardracht van jongens en mannen, rond 1975! Het bleef maar boeien.

Harreveld heeft, evenmin als de meeste dorpen, veel markante gebouwen. Er valt de tijd door dan ook niet, zoals elders, veel kaalslag te betreuren. Toch waren we er ook deze avond getuige van hoe een schilderachtig boerderijtje, na een periode van verval, geëmoveerd moest worden, evenals de idyllische dorpsmidse van Verhoeven, die plaats moest maken voor een

moderne kledingwinkel. Om maar te zwijgen van dat monumentale voormalige kloostercomplex, dat we nog één keer in vogelvlucht mochten zien...

Een nostalgisch dorpsschooltje neerhalen en vervangen door een hypermodern gebouw met een futuristische facade? Nee. Hier niet! Je breekt alles af, stut de voorgevel, plakt er een complete school naar de eisen des tijds achter tegenaan en je restaureert en passant de voorgevel van 1922. Zó doen ze dat in Harreveld. Alle lof!

Maar alle lof ook voor de samenstellers en presentatoren van deze avond: de heren Eppingbroek en Bennink, die er toch elk voorjaar weer in slagen niet alleen een groot aantal dia's te verzamelen, maar ook nog allerlei interessante wetenswaardigheden weten op te snorren. De vereniging is terecht ingenomen met dit energieke duo. De heren hebben andermaal een succesvolle avond neergezet. Ik denk dat ik het niet zo goed kan verwoorden als de bezoeker die ik bij het verlaten van de zaal tegen zijn buurvrouw hoorde zeggen: "Dat was no nog 's weer nen avond, méér dan de meute waard!"

A.W. Driessen

Uit de oude doos

Een nieuwe rubriek in de periodiek is *Uit de oude doos*. Vanaf dit nummer willen we u iedere keer een oude foto laten zien uit het rijk gevulde fotoarchief van de vereniging. Deze eerste maal laten we u twee foto's zien, die wij in juni 2001 ontvingen van mevr. Klein Nagelvoort. De eerste foto laat ons het markante pand van horlogemaker Heinen aan de Varsseveldseweg zien. Het is, zoals u ziet, geen foto, maar een schilderij. De ware grootte van het schilderij is 50 bij 60 cm.

Schilderij pand Heinen, Varsseveldseweg, door Piet te Lintum.

Voor we de familie Heinen en het pand verder bespreken, eerst iets over de schilder van dit schilderij uit 1966, Piet te Lintum.

Piet te Lintum werd op 13 januari 1909 te Aalten geboren als zoon van een kruidenier. Al op jonge leeftijd bleek, dat hij een bijzondere gave voor tekenen had en ook op de MULO waren de leraren onder de indruk van zijn tekentalent. Dit was voor hem een extra stimulans om na het eindexamen zijn creatieve gaven nog meer glans te geven.

Op achttienjarige leeftijd ging hij naar de kunstnijverheidsschool in Arnhem. Zijn ouders waren hier minder gelukkig mee, zij zagen hun kunstzinnige zoon liever in de kruidenierzaak. In Arnhem kreeg hij les van Gerard van Lerven en Hendrik Valk. Vervolgens ging hij naar de kunstacademie in Rotterdam, waar hij les kreeg van de in die tijd bekende schilders Bouts en Mees. Maar zijn belangrijkste leermeester was J.H. Jurres die verbonden was aan de Rijksacademie voor beeldende kunsten in Amsterdam. Na zijn studie werkte hij vooral als illustrator voor diverse uitgeverijen. De belangrijkste was Misset in Doetinchem. Hij werd er voor de krant op uit gestuurd om tekeningen te maken bij de actuele berichtgeving.

Kort na de dood van zijn vader in 1942 trouwde hij met Elisabeth (Leisbeth) Schenk en ging in Winterswijk wonen. Na de oorlog ging hij zich steeds meer toeleggen op het schilderen.

Hoewel de verschillende leraren hem dit altijd hadden afgeraden, was hij tevreden met dit werk. Hij ontpopte zich als een voortreffelijk portretschilder, zodat hij veel opdrachten kreeg. Toch was hij liever de landschapschilder die, als het mooi weer was er, met zijn plof (zo noemde hij zijn bromfiets) op uit trok. Zijn werk vergeleek hij wel eens met schilders van de Haagse school: Koekoek, Bosboom en Israëls. Als het geen opdracht was, schilderde hij vaak boerderijen, hooimijten en kerken. Hij hield dan de vorm wel aan, maar het interesseerde hem niet altijd of er een raampje minder in zat. Hieruit kunnen we opmaken dat ons schilderij wel degelijk een opdracht moet zijn geweest, aangezien er op elk detail gelet is.

Op 72-jarige leeftijd verhuisde hij met zijn vrouw naar het bejaardencentrum 't Wamelink. Hij had daar de mogelijkheid om te schilderen, maar dat is hem niet lang meer gegund. Op 1 mei 1985 overleed de schilderende ambassadeur van de Achterhoek.

Terug naar de familie Heinen. Jan Heinen kwam op 26-4-1900 naar Lichtenvoorde en was van beroep horlogemaker. Hij werd geboren op 30-4-1871 te Aalten als zoon van Jan Willem Heinen en Elisabeth Winkelhorst. Op 4-5-1901 huwde hij met Dina Johanna Salemink. Zij betrokken na hun huwelijk de woning die geregistreerd is als A 219b. Op 15-7-1905 verhuist het gezin Heinen, dan al bestaande uit 3 zoons en een dochter, naar de woning op A3.

Hun eerste zoon werd geboren op 11-9-1901 en Jan Willem genoemd. Hij verliet het ouderlijk huis in 1921. Hij was toen al horlogemaker. In Doetinchem verbleef hij tot 1924 om daarna terug te keren naar Lichtenvoorde. De tweede zoon was Derk Jan Johan, geboren op 3-3-1903. Op 10 juni 1927 slaagde Johan Heinen in Utrecht voor het horlogemakersexamen. Op 28-5-1904 werd Bernard geboren. En op 26-5-1907 kreeg het echtpaar Heinen nog een dochter, Johanna Hendrika.

Jan Heinen diende op 9-8-1922 een verzoekschrift in bij de gemeente voor het bouwen van een woon- en winkelhuis aan de Varsseveldseweg nabij het gemeentehuis. Het betreft hier het huis dat Piet te Lintum in 1966 op het linnen schilderde. Architect en bouwmeester was de heer L. Dorst. Reeds twee dagen later had Jan Heinen zijn vergunning op zak. Wel moest rekening gehouden worden met de rooilijn. Die liep van de hoek van het huis van Willemsen tot de voorgevel van het huis van G.J. Ligtenberg.

Op 3-8-1923 werd het huis door de familie betrokken. In het rechtergedeelte was de winkel gevestigd. Daarachter was de hal met de opgang. Achter de hal was een kleine werkplaats. Links voor was de woonkamer met daarachter de woonkeuken. Onder de keuken bevond zich een kelder. Verder was er een berging waar de Northonpomp in de hoek stond. Deze voorzag de familie van drinkwater. Rechts achter in de berging bevond zich de wc. Op de verdieping bevonden zich drie slaapkamers en een zolderruimte.

Op 23-9-1949 overleed Jan Heinen te Winterswijk. Zijn zoon Jan Willem zette de zaak van zijn vader voort.

Van de oogarts naar de opticien

J. W. HEINEN LICHTENVOORDE
ZIEKENFONDSLEVERANCIER.

Ruime keuze moderne monturen.

23 nov. 1956

22 maart 1957

LEVENSSELUK

**WORDT BEZEGELD
DOOR RINGEN VAN:**

J. W. Heinen

Varsseveldseweg

Een St.-Nicolaas-cadeau

waar U jaren plezier van heeft is een horloge, schoorsteenklok, een ring in het goud of zilver of een mooie bril.

Bij aankoop van een horloge een stalen band gratis of een andere verrassing.

In alles ruim gesorteerd.

J. W. HEINEN,

Horloger - Lichtenvoorde

23 maart 1956

Advertenties uit de jaren '50 Horloger J.W. Heinen.

29 DECEMBER 1973

METZLER
aakt
ooie
ONTUREN

VAN SOEST

Horloger - Juwelier
Varsseveldseweg 10

Advertenties Horloger - Juwelier - Opticien A. van Soest.

MET HET OOG OP UW SCHOONHEID

tonen wij u op de beurs een keurcollectie gouden sieraden van een eenvoudige takbroche tot een chique halscollier

MET HET OOG OP UW TIJD

laten wij u op de beurs kennis maken met de nieuwe Buran-collectie en het elektronische horloge

MET HET OOG OP UW OGEN

kunt u kijken naar een groot aantal monturen van de bekende Rodenstock- en Amor-fabrieken

Bovendien testen wij tijdens de Beursdagen GRATIS uw ogen!

A
VAN **Soest**

HORLOGER - JUWELIER - OPTICIEN

Varsseveldseweg 10 - Lichtenvoorde
Telefoon (05442) 1683

DINSDAG 30 SEPTEMBER 1969

Jan Willem Heinen was bevriend met de schilder Piet te Lintum. Nog voordat de verschillende verbouwingen het huis zouden doen veranderen, gaf hij Piet de opdracht om van het oude pand een schilderij te maken. Na de dood van zijn eerste vrouw trouwt Jan Willem Heinen met Johanna Gezina te Bokkel. Lang mocht het huwelijk echter niet duren want in 1966 overleed Jan Willem, hij was toen 65 jaar. De zaak werd tijdelijk overgenomen door een zekere mevr. Kat. Dit heeft echter niet lang geduurd, want in 1969 komen we reeds de heer A. van Soest tegen die op hetzelfde adres, Varsseveldseweg nr. 10, een eigen horloge- en juwelierszaak heeft.

De heer van Soest kwam uit Zutphen en had in de zaak van zijn vader het vak geleerd. Van Soest is ook de persoon geweest die het pand verschillende malen heeft verbouwd. Zo werd bijvoorbeeld de houten gevel verwijderd. De vroegere woonkamer werd bij de winkel getrokken en ook de bovenverdieping werd aangepast aan de nieuwe tijd. Behalve de zaak in Lichtenvoorde had de heer Van Soest ook nog een zaak in Zutphen. Of hij destijds het pand van de familie Heinen heeft gekocht is niet bekend. Wel is bekend dat, toen de juwelier in 1983 zijn zaak in Lichtenvoorde sloot, het pand door de gemeente werd aangekocht. In april 1984 informeerde Marietje Berendsen bij de gemeente of zij het pand niet tijdelijk kon huren. Toen dit mogelijk bleek, begon zij in de winkel een stoffenzaak. Tot september 1988 heeft zij hier gezeten, waarna zij haar zaak aan de Korte Rapenburgsestraat heeft voortgezet. Het oude pand kreeg weer een nieuwe bewoner, die er een winkel in tweedehands kleding begon. Deze bleef tot 1992 in het gebouw. Daarna werd het pand gesloopt ten behoeve van de nieuwbouw van het gemeentehuis.

Links pand Heinen, Varsseveldseweg nr. 10, november 1991, net voor de afbraak.

Bronnen

Piet te Lintum, B. Tragter, uit: Jaarboek Achterhoek en Liemers 1994;

Gemeente Archief Lichtenvoorde tussen 1900 en 1940;

Elna van 1955 tot 1957;

Met dank aan G. Willemsen, H. Nijman, mevr. Klein Nagelvoort en M. Berendsen.

De tweede foto in deze rubriek is er een van het *Ondersteuningsfonds Onderlinge Hulp*. Ook deze foto is afkomstig van mevr. Klein Nagelvoort.

In 1896 komen enkele mannen bij elkaar in café Manschot, later hotel Industrie, thans Pillen makelaar aan de Dijkstraat. Het doel van deze bijeenkomst was de oprichting van een ziekenfonds. Van ziekenzorg en ongevallenuitkering was in die tijd nog geen sprake. Men was voor financiële hulp aangewezen op het armbestuur en de geestelijkheid. Zo kwam de onderlinge hulp tot stand. In het eerste jaar telde het fonds 29 leden, de contributie was 10 cent per lid per week. Bij ziekte of een ongeval kreeg het lid 70 cent per werkdag uitbetaald gedurende 13 weken. Men kan zich voorstellen dat de beginperiode moeilijk is geweest, aangezien het fonds met niets begon en werd er een lid ziek, dan moest er wel worden uitbetaald. Men bleef echter volhouden en na een jaar had het fonds reeds 150 leden.

In 1898 kwam er naast het "ziekenfonds" ook een overlijdensfonds voor leden bij. De uitkering varieerde elk jaar tussen 15 en 40 gulden, al naargelang de inhoud van de kas. Het eerste dagelijkse bestuur bestond uit H.W. Jaartsveld, voorzitter, A.A. Stottelaar, secretaris en B.H.Th. Manschot, penningmeester.

Tot 1918 bleef de "Onderlinge Hulp" het ziekenfonds in Lichtenvoorde regelen. Men had de uitkering toen tot een gulden per dag verhoogd en er waren 330 leden. Doordat men de uitkering niet wilde en kon verhogen, werd in 1918 het R.K.W.V.-fonds opgericht dat het ziekenfonds van de onderlinge hulp overnam. Wat bleef waren zelfstandigen en oud-leden, in totaal 31. Bij het 40-jarig jubileum van het fonds in 1936 werd aan de heer Manschot de zilveren Orde van Oranje Nassau toegekend.

De foto die wij hier tonen, dateert uit 1941. Hij is genomen ter gelegenheid van het 45-jarig bestaan. Op de foto zien we bovenste rij v.l.n.r.: *J. Eggink veehandelaar, Vragenderweg, H. Boekelder, kleermaker Aaltenseweg, J. Lankveld, landbouwer en slachter aan de Aaltenseweg, A. Halink, postbode, H. Eekelder, Fr. ten Boschstraat, J. Tenten, aannemer Lieveldeweg, B. Boekelder, kleermaker, J. van Ooyen, aannemer en caféhouder, J. Hulshof (Lowie), schilder Broekboomstraat, G.W. Kruij, caféhouder, H. Holweg (Leyzer), schoenmaker Broekboomstaat (waar later de doorbraak naar de markt is gemaakt naast café van Lochem), B. Deunk, woonachtig op de Kieftert Oude Aaltenseweg. Tweede rij staand v.l.n.r.: *J. Reinders, schilder Raadhuisstraat, F. Doppen, aannemer Dijkstaat, J. Gries, klompenmaker, woonachtig op de hoek van de Veldstraat en Aaltenseweg, B. Pothof, veekoopman Raadhuisstraat, J.A. Pondes, kleermaker hoek Broekboomstraat Molendijk later firmant fa Ponds eierhandel Varsseveldseweg, A. Doppen, veehandelaar Aaltenseweg, B. Eekelder, borstelmaker en landbouwer Aaltenseweg, mede-oprichter boerenleenbank en 40 jaar voorzitter daarvan, J. Pothof, oprichter van Pothof eierhandel en levensmiddelenbedrijf Raadhuisstraat, A. Holkenborg (Knoes), knecht bij Carel Looyer, woonde aan de Varkensmarkt, later Broekboomstraat, J. Koenders, klompenmaker Beenengang, A. Kortbeek, kleermaker Varsseveldseweg, J. Heinen, horlogemaker Varsseveldseweg, B. Sterenborg (Olthuis), kapper en sigarenwinkelier aan de Markt. Zittend v.l.n.r.: *J.B. Post, aannemer Dijkstraat, later v. Reedestraat, B. Manschot, bakker Rapenburgstraat, voorzitter middenstandsvereniging en penningmeester Onderlinge Hulp, penningmeester zangkoor, president-commissaris Boerenleenbank en ere-burger van Lichtenvoorde, J.W. Kortbeek, chef vervoersdienst Geldersche Tramwegen, later eigenaar van Hotel Industrie Dijkstraat, Kempers, schilder Beenengang, B. Hoogenkamp, timmerman Broekboomstraat.***

In 1946 bestond de Onderlinge Hulp 50 jaar. Twee leden van het eerste uur waren toen nog in leven: B. Hogenkamp en de toen nog steeds in functie zijnde penningmeester B.H.Th. Manschot. Wat nadien met het fonds gebeurd is, is voor de redactie nog een raadsel. Misschien kunt u ons de laatste ontwikkelingen vertellen. Wij zouden het graag van u vernemen.

Benno van Lochem

Bronnen

Lichtenvoorde 1000 jaar verschillende auteurs;
Informatie van de heer G. Eppingbroek;
Fotodocumentatie, Gemeente Archief Lichtenvoorde.

Februari 1916.

* **Lichtenvoorde, 14 Febr.**
In het café Hogenkamp had 11 Februari de aanbesteding plaats van het bouwen eener elektrische klompenfabriek voor rekening van de heeren H. H. B. Sterenborg en G. W. Ligterink en, onder architectuur van den heer J. B. Post.

Ingeschreven werd als volgt: J. Wiegman f4810; C. v. Ooijen f4547; H. Leliveld f5680; J. Tenten f4843; B. Eppingbroek f4815; J. Breukers f5080.68; F. Doppen f5300; J. M. te Dorsthorst f4950; H. J. Breukers f5075; Breukers f4679; Lammers en Wisselink Varsseveld, f5580.76; J. Elschot f4842; H. Straks f4980; B. Hogenkamp f5700; J. A. Wisselink, Varsseveld f5600.

Het werk werd aan den laagsten inschrijver gegund.

* — Vrijdag en Zaterdag vertoefde in onze gemeente Z. D. H. E. te Laak, bisschop in Mongolië.

* — Sedert Zaterdag vertoefte in onze parochie de Welberw. Pater Mazurowski, priester uit Polen, die zich te Rotterdam onledig houdt met het inzamelen van giften voor zijn arme landgenooten en hulp verleent aan verbannen Polen.

* — In de hedenavond gehouden vergadering van het Vluchtelingen-comité werd medegedeeld, dat in kas was f1160.

Hiervan zal f500 in kas gehouden worden en de rest worden opgezonden aan de onderscheiden Regeeringscommissarissen der Vluchtelingenkampen.

ONTVANGEN een pracht-collectie majolica- en andere hanglampen, branders, glazen, katoen enz. enz.
JOLING, Markt, Lichtenvoorde.

Wellicht 22 April ontvangen

een wagon prima murwe lijnkeuken en een wagon versche cocoskeuken en palmpittenmeel. Verder alle soorten granen en meel.

Minzaam aanbevelend

J. B. Stottelaar,

Elect. Malerij en Graanhandel, Lichtenvoorde.

Heeren- en Kinderkleeding,
gemaakt en naar maat,
**alle soorten WERKMANS-
GOEDEREN.**

Mooie sorteering

HEEREN-OVERHEMDEN

MET EN ZONDER MANCHETTEN.

Aanbevelend

J. H. PILLEN, Markt, LICHTENVOORDE.

Te koop

een nieuw groen fornuis, nieuwste model.

Te bevragen bij G. Oldenkotte, Lichtenvoorde.

Voor het inlijsten

van Communieplaten, Portretten, Landschappen enz. enz.

het beste en voordeligste adres!

J. J. WEKING,

R. C. Koster, Lichtenvoorde.

Monsters ter inzage.

Beleefd aanbevelend

— Onze vroegere plaatsgenoots, mej. Lina Kuijpers, slaagde te Hertogenbosch voor de acte als Hoofdonderwijzeres.

— De heer P. Kemper slaagde Woensdag te Zutphen voor het examen als onderofficier bij de infanterie.

Burgerlijke Standen.

* **LICHTENVOORDE** van 29 Maart tot 26 April.

Ondertrouwd: J P van Dort met A J M Teunissen. J B T Schriper met G J Woperela. J H Beerten met B H Kolkman. H J B Knippenborg met H Hulsing. J A Kampshof met A B Pastoors. J H Kolkman met J E Nijrolder. J B Hulshof met H Sprekelder. A Goldewijk met A J Klein Goldewijk. J Domhof met B M E Sasso.

Gehuwd: J P van Dort met A J M Teunissen.

Bevallien: J M Gebbink geb. Stortelder d. J A Visser geb. te Dorsthorst d. H C J Hammelink geb. ten Have d. A B Ravestoot geb. Wolters s. J M Sprekelder geb. Baks s. J Hoenderboom geb. Hulstink d. J Menstink geb. Knippers d. J M Groot Severt geb. Goossens d. A F Sterenborg geb. Toebes d. C J Brus geb. van der Werf d. H J Langwerden geb. Wenkes d. H Donderwinkel geb. Hulstink d. G Brull geb. Marks d. B O M Hulshof geb. Wildenbeest levenl. d.

Overleden: W Sterenborg vr. van J H Post 67 j. B Swijntink wed. van J W Klein Nibbelink 75 j. J E A Oonk wedn. van J H Wevers 88 j. L M Peters vr. van J M A C Hulshof 48 j. W van Lochem man van H Heuzinkveld 48 j. H Rooks vr. van J Hulstink 68 j. J van Rijsen man van J Broekhuis 48 j. P P Wansing 14 j.

Verkoop periodieken en getranscribeerde werken

Bij de invoering van ons nieuwe muntstelsel begin dit jaar, hebben wij de prijzen van onze oude (deels nog voorradige) periodieken omgezet in euro's. Hieronder treft u daarvan een prijslijstje aan. Zoals u wellicht weet, bezit de vereniging een set getranscribeerde werken uit de kerkelijke en gemeentelijke archieven van de gemeente Lichtenvoorde. De serie omvat 15 lijvige delen, getranscribeerd en samengesteld door de heer H. Wansing, lid van onze vereniging. Deze boeken kunnen een uitstekend handvat zijn bij genealogisch onderzoek. Ze zijn, evenals de oude periodieken, te bestellen bij de heren B.H.W Van Lochem en A.W. Driessen. Enkele losse nummers van de periodiek zijn ook te koop bij boekhandel Kramer. De nummers van de periodieken die uitverkocht zijn en op verzoek extra bijgemaakt moeten worden, kunnen duurder uitvallen. Alle prijzen, hieronder genoemd gelden alleen voor leden; niet-leden betalen een surplus van 30%.

Prijslijst oudere periodieken:

- losse nummers 1 t/m 20	€ 2.27 + porto
- losse nummers 21 t/m 29	€ 3.40 + porto
- nummers vanaf nr 30	€ 4.54 + porto
- alleen de nummers 31, 37 en 43	€ 6.81 + porto
- nummer 45	€ 7.91 + porto

De nummers die uitverkocht zijn en op verzoek extra bijgemaakt moeten worden, kunnen duurder uitvallen.

Andere drukwerken door de vereniging uitgegeven, zijn:

-Prothocollum van de Breucken beginnende met den jaere 1715	€ 9.09
-Geschiedenis van de Oost-Achterhoekse ziekenhuizen	€ 4.54

Te bestellen zijn ook de getranscribeerde werken uit de kerkelijke en gemeentelijke archieven van de gemeente Lichtenvoorde.

Trouwboeken Nederduitsch Gereformeerde Gemeente 1649-1823

Deel A: 1649-1745 met index	€ 9.09
Deel B: 1745-1823 met index	€ 9.09

Doopboeken Nederduitsch Gereformeerde Gemeente

Uit de buurtschappen van Lichtenvoorde 1643-1750 met index	€ 9.09
Uit Lichtenvoorde stad 1677-1811 met index	€ 9.09

Lidmatenboek der Hervormde Gemeente Lichtenvoorde

Van 1641-1899 met index	€ 9.09
-------------------------	--------

Rooms Katholieke huwelijken parochie Lichtenvoorde

R.K. Huwelijken van 1752-1811 met index	€ 9.09
---	--------

Rooms Katholieke dopen parochie Lichtenvoorde

Deel A: 1750- 1781 met index	€ 9.09
Deel B: 1781- 1811 met index	€ 9.09

Overlijden Lichtenvoorde van 1697-1811

Deel A 1696-1772 met index	€ 9.09
Deel B 1773-1795 met index	€ 9.09
Deel C 1796-1812 met index	€ 9.09

Rooms Katholieke dopen staties Harreveld-Zieuwent 1735-1811

Deel A: 1735- 1803 met index	€ 15.90
Deel B: 1804- 1811 met index	€ 9.09

Rekeningen van de kerkmeesters te Lichtenvoorde 1697-1781

Transcriptie van de kerkrekeningen 1697-1781	€ 22.72
--	---------

Stadsrekeningen van de gemeente Lichtenvoorde 1721-1767

Transcriptie stadsrekeningen uit het gemeentearchief 1721-1767	€ 9.09
--	--------

Ledenmutaties in 2001

Nieuwe leden

Dhr. H.J. Ubbink	Nieuwe Maat 2	7131 EL	Lichtenvoorde
Dhr. H. Meekes	Nieuwe Maat 17	7131 EK	Lichtenvoorde
Mevr. M.W.J. Bleumink-Rave	Frans Halsstraat 68	7131 VX	Lichtenvoorde
Mevr. H.J. Kl. Nagelvoort-te Bokkel	Carel Looierstraat 3-7	7131 DJ	Lichtenvoorde
Dhr. H.H. Lurvink	Piet Heinstraat 8	7122 VP	Aalten
Weleerw. Hr. B. Jeunink	Kloosterstraat 5	7137 MZ	Lievelde
Dhr. J.B.J. Ernst	Derde Broekdijk 2	7132 EC	Lichtenvoorde
Houtschild Int. Boekhandel B.V.	Postbus 1079	2280 CB	Rijswijk
Karin en Emiel Elschot	Patronaatsstraat 40	7131 CH	Lichtenvoorde
Dhr. A.W.M. Holkenborg	Van Heydenstraat 20	7131 CB	Lichtenvoorde

Allen van harte welkom in onze vereniging.

Overleden

Dhr. F.H.M. van Wijngaarden	Lievelderweg 25	7131 MA	Lichtenvoorde
-----------------------------	-----------------	---------	---------------

Onze deelneming gaat uit naar Mevrouw van Wijngaarden, de kinderen en familie.
Frans was lid van de vereniging sinds 1995.

Bedankt

Mevr. H. Hulshof	Goudsmidstraat 13	7141 AW	Groenlo
Dhr. G.H. Willemsen	v. Basten Batenburgstr. 21	7131 CC	Lichtenvoorde
Mevr. Van Wijngaarden	Lievelderweg 25	7131 MA	Lichtenvoorde

Adreswijziging

Mevr. W.B.M. Stortelder
Dhr. W. Huinink
Dhr. C.H.L. Kortjes
Dhr. K.H.J.M. Heling

Nieuw adres

Europalaan 226 7102 AK Winterswijk
G.K. v. Hogendorplaan 4 5463 BN Veghel
Schatbergstraat 30 7131 AR Lichtenvoorde
Roelvinkstraat 59 7101 GN Winterswijk

Op 1 januari 2002 telde de vereniging 186 leden.

Adreswijzigingen of andere mutaties kunt u doorgeven aan de secretaris:

A. W. Driessen, Schatbergstraat 60, 7131 AS Lichtenvoorde, tel. 0544-372823.

De ledenadministratie wordt verzorgd door dhr. H.J. Hanselman.

Aanwinsten in 2001

Aanwinsten foto/dia-archief

- Ontvangen van fam. te Brake te Lievelede twee kleine fotootjes Lievelede jaren '40 met het station en het oude café Reijrink.
- Ontvangen van mvr. Molleman-Brus een familiefoto genomen in 1916 bij het huwelijk van slager G.Olthof met de weduwe Bakker.
- Verworven 33 foto-repro's over diverse onderwerpen. Foto's beschikbaar gesteld door: Parochiearchief Lievelede (diversen Lievelede), fam. Te Brake (familie- en schoolfoto's), fam. Lansink (1000 jaar), fam. Bennink (school), fam. Schilderink (families Vragender).
- Verworven 51 dia-repro's van foto's door diverse personen ter beschikking gesteld. Fam. Schilderink (families Vragender), fam te Brake (familie- en schoolfoto's), G. Eppingbroek (koren/treinen), B. Marijnusse (schoolfoto's), fa. Hulshof (bedrijf en personeel).
- Ontvangen van H.Krabbenborg, zes kleurenfoto's van de excursie naar Ootmarsum op 19-5-2001.
- Ontvangen van G.Eppingbroek, vijf kleurenfoto's van overhandiging nieuwe rolstoelbus aan Antoniushove en enkele van de Aaltenseweg op 23-6-2001.
- Ontvangen van mevr. Klein Nagelvoort een originele foto (18x24) van het bestuur van het ondersteunings- fonds "Onderlinge Hulp" in 1941.
- Verworven 87 dia-repro's van foto's uit verschillende collecties. Het grootste deel van foto's uit het archief van de fa. Hulshof (onderwerp Hulshof), verder een aantal foto's uit het archief van de RABO-bank Harreveld (onderwerp Harreveld), verder van de families Haeke (voetbal), Marijnusse (school Lievelede), Eppingbroek (Harreveld) en Lansink (1000 jaar).
- Ontvangen van mevr. Hulshof-Kolster een ansichtkaart uit 1912 van de kermiswagen van de fa. H.A.Hulshof.
- Verworven 27 foto-repro's van foto's beschikbaar gesteld door de fam. Marijnusse (onderwerp Lievelede) en enkele anderen; o.a. mevr. Haeke (Hulshof), fam Lansink (Harreveld en 1000 jaar).
- Verworven 37 foto-repro's van foto's uit het archief van de fa. Hulshof/Herwalt.
- Verworven 112 dia-repro's van foto's uit de collecties van; de Rabo-bank Harreveld (Harreveld), A.Driessen (Harreveld-school), Eppingbroek (Harreveld) en Van Lochem (voetbal).
- Verworven 36 foto-repro's van foto's uit het bezit van de fa. Hulshof, H. Krabbenborg (Harreveld), A.Driessen (Harreveld), H.Bennink (School + Harreveld), fam. Van Eeten (voetbal/H.B.Sterenborg).
- Verworven 23 dia-repro's van foto's ter beschikking gesteld door mevr. Hulshof-Kolster (L'voorde-diversen), fa. Hulshof, fam. Van Eeten (voetbal/H.B.Sterenborg), H.Krabbenborg (Harreveld), B.van Lochem (voetbal).
- Ontvangen van G.Eppingbroek 19 kleurenfoto's van de opening van het nieuwe kantoor van Kon. Hulshof op 9 okt. 2001 en van de uitreiking van het eerste exemplaar van het boek; "Van Huid tot Koninklijk Leer".
- Ontvangen van Kon. Hulshof's Leerfabriek een personeelsfoto (18x24) genomen op de fabrieksreis t.g.v. het 100 jarig bestaan in 1976.

Aanwinst historische videofilms:

Geen.

Aanwinsten museale voorwerpen:

- Ontvangen van de heer B.Th.te Brake te Lievelede: een reparatie stikmachine "Dürkopf".
- Ontvangen van H.Hanselman: een oefenset van het muntstelsel, gebruikt op de Kard. Alfrinkschool tot 1995 (school gefuseerd met school "de Regenboog"), een kaartenbak van voor 1985, tot dan gebruikt voor bijhouden van kleine administratie(voor opkomst van de computer).
- Ontvangen van Jan Geerdink: een boterdoos uit boterfabriek Aalten.
- Ontvangen van mevr. Nagelvoort-te Bokkel: een schilderij in lijst van een stukje Varsseveldseweg. Het huis van de horlogemaker Heinen, dat in 1992 is afgebroken t.b.v. parkeerplaatsen voor het gemeentehuis, geschilderd door Piet te Lintum.
- Ontvangen van de heer J. Venderbosch: een tand van een wolharige neushoorn, gevonden in de schans.
- Ontvangen via W. Heints van J.Wanrooy te Doetinchem: een plakette van "de Groote Steen Sterrit" 12-9-1937 van de Gillette-club.
- Ontvangen van heer H.Lurvink te Aalten: twee oude draadborstels voor schoonmaken lampeglazen.
- Ontvangen twee paar oude kinderschaatsen.

Aanwinsten documentatiecentrum:

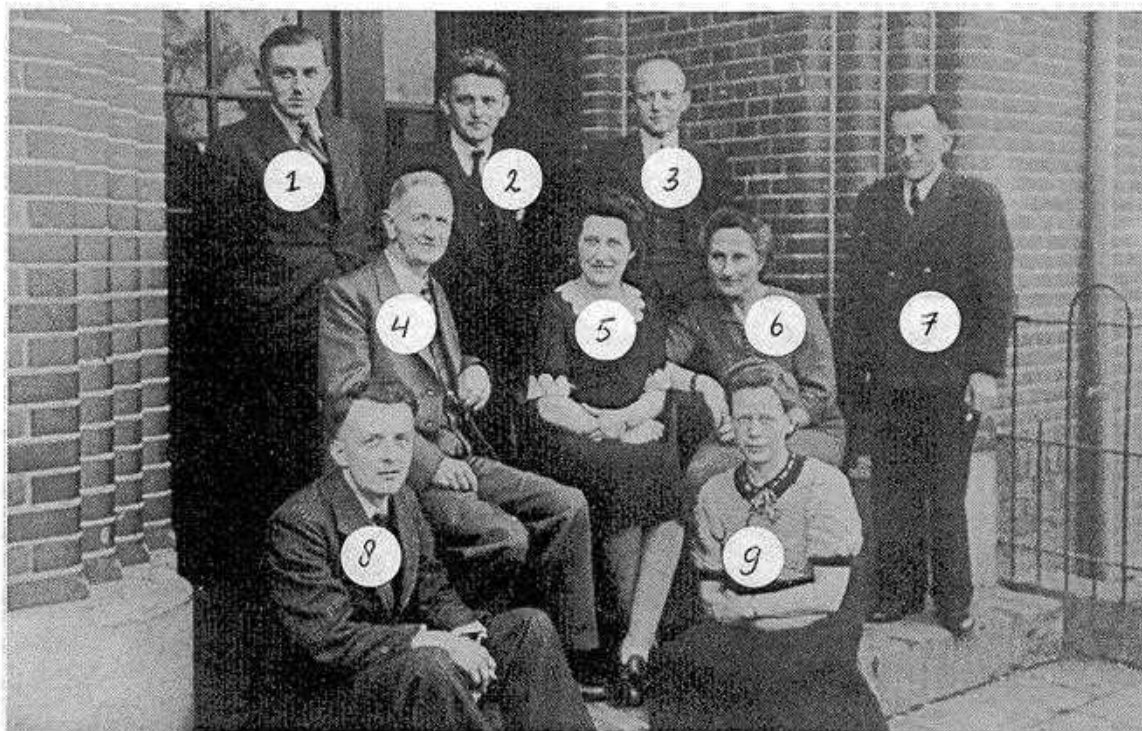
- Ontvangen van de heer H.L. Doppen te Rotterdam een map met kopieën van tienjarige tafels van Doop-, Trouw- en Overlijdensboeken van Lichtenvoorde.
- Ontvangen van mevr. Hulshof-Vos een set van 45 Kadasterkaarten 1951 voor het voortzetten van het veldnamenonderzoek. (twee sets kopieën bijgemaakt)
- Ontvangen van de fam. Hulshof-Kolster, een aantal ELNA's met artikelen over de oprichtingsperikelen van de R.K.HBS. Waar te plaatsen te Lievelede of te Groenlo.

G.J.A. Eppingbroek

Voor vragen, giften van allerlei aard voor het museum of documentatiecentrum of beschikbaarstelling van foto's kunt u zich wenden tot de beheerder van ons foto/dia-archief: de heer G.J.A. Eppingbroek, Koekoekstraat 16, 7102 AZ Winterswijk, tel. 0543-515408 of tot de bibliothecaris de heer H.J. Hanselman, Const. Huygensstraat 7, 7131 WG Lichtenvoorde, tel 0544-373108 of tot een van de andere bestuursleden.

Ons "zoekplaatje"

Geachte lezer, na de thema-periodiek nummer 45, nu weer een periodiek met een zoekplaatje. Heeft u gegevens van vorige zoekplaatjes nog vergeten in te leveren, dan kan dit nog ten allen tijde bij ondergetekende of bij een van de andere bestuursleden.

Hier laten we nu een foto zien van het onderwijzend personeel van R.K. Jongensschool aan de Varsseveldseweg (de huidige St.-Jorisschool), genomen omstreeks 1939.

De foto is genomen bij de zij-ingang van de school. De namen van acht van de negen personen zijn ons bekend, slechts de naam van de onderwijzer links vooraan (onder nummer 8) kennen we niet. Hopelijk u wel!! Vertel 't ons dan.

Hier de nummers van de betreffende personen en hun namen voorzover bekend:

1. Henk Hulshof
2. Hein Alferink
3. Wim Doppen
4. A.J.L. Koperberg (hoofd der school)
5. Juffrouw Henny Wauters
6. Juffrouw A.Th. Heisterman
7. H.A.H. Spaan
8.
9. Juffrouw M.S. Tromp

Reactie graag aan de redactie of aan ondergetekende.

G.J.A. Eppingbroek
tel. 0543-515408

Adressen bestuur Vereniging voor Oudheidkunde te Lichtenvoorde:

H.J.A. te Brake <i>voorzitter</i>	Verdistraat 9	7131 AJ Lichtenvoorde	tel. 0544-372117
A.W. Driessen <i>secretaris</i>	Schatbergstraat 60	7131 AS Lichtenvoorde	tel. 0544-372823
J. Ernst <i>penningmeester</i>	Derde Broekdijk 2	7132 EC Lichtenvoorde	tel. 0544-379321
G.J.A. Eppingbroek	Koekoekstraat 16	7102 AZ Winterswijk	tel. 0543-515408
C.M.W. Oolthuis-Wagener <i>werkgroep excursies-lezingen</i>	Brechtstraat 5	7132 AC Lichtenvoorde	tel. 0544-372080
H.J. Hanselman	Const. Huygensstr. 7	7131 WG Lichtenvoorde	tel. 0544-373108
H.J. Krabbenborg <i>werkgroep streektaal</i>	Boschlaan 3	7131 RA Lichtenvoorde	tel. 0544-371936
B.H.W. van Lochem	Patronaatsstraat 32	7131 CH. Lichtenvoorde	tel. 0544-378393
G.A.Th.M. Nijs <i>werkgroep archeologie</i>	Past. Sandersstr. 13	7131 BT Lichtenvoorde	tel. 0544-376947
Redactieadres: B.H.W. van Lochem	Patronaatsstraat 32	7131 CH. Lichtenvoorde	tel. 0544-378393
Bibliothecaris: H.J. Hanselman	Const. Huygensstr. 7	7131 WG Lichtenvoorde	tel. 0544-373108

Internetpagina's:

Vereniging voor Oudheidkunde te Lichtenvoorde:
www.vol.mainpage.net

Archeologische Werkgroep Lichtenvoorde:
www.awl.mainpage.net

*Wanneer U vragen heeft over de geschiedenis van onze gemeente,
aarzel dan niet met een van bovenstaande personen contact op te nemen!*

Digitale bewerking
Henk Hanselman
2013